

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Katedra studií občanské společnosti

Bc. Kristýna Malá

**Studie EMES a jejich využití v českých
podmínkách**

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. Ing. Marie Dohnalová, CSc.

Praha 2015

Závazné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a s použitím pramenů a literatury řádně citovaných a uvedených v seznamu literatury. Práci jsem nevyužila k získání jiného nebo stejného titulu.“

„Souhlasím s tím, že tato diplomová práce může být zveřejněna v elektronické knihovně FHS UK a může být využita i jako studijní text.“

V Praze dne 23. 6. 2015

.....

Bc. Kristýna Malá

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucí mé diplomové práce doc. Ing. Marii Dohnalové, CSc. za cenné připomínky a podnětné konzultace. V neposlední řadě děkuji mé rodině a přátelům za podporu, trpělivost a pochopení v průběhu studia.

Abstrakt:

Diplomová práce se zabývá studii sítě vědeckých institucí pro studium vývoje sociální ekonomiky v Evropě EMES a jejich využitím v českých podmínkách. Cílem práce je představit vymezení sociální ekonomiky, sociálního podnikání a sociálního podniku dle EMES, protože zmapování jejich výzkumných studií a dokumentů zatím nebylo uskutečněno. V analytické části práce systematicky popisuje způsob využití dvou výstupů studií EMES, tj. konceptu sociálního podniku a integračního sociálního podniku, v rámci definic sociálního podniku a integračního sociálního podniku, které vznikly v České republice.

Klíčová slova:

EMES, sociální ekonomika, sociální podnikání, sociální podnik, integrační sociální podnik

Abstract:

This diploma thesis is concerned with the studies of the EMES International Research Network and its application in the Czech conditions. The aim of the thesis is to introduce definition of the social economy, social entrepreneurship and social enterprise according to the EMES Network. Charting of its research studies and documents have not been realized yet. The analytical part systematically describes use of two EMES studies outcomes, i.e. the concept of social enterprise and work integration social enterprise, within the definition of social enterprise and work integration social enterprise originated in the Czech Republic.

Key words:

EMES, social economy, social entrepreneurship, social enterprise, work integration social enterprise

OBSAH

I. ÚVOD	7
II. TEORETICKÁ ČÁST	9
2.1. Třetí sektor – teorie a koncepty	9
2.1.1. Neziskový sektor	9
2.1.2. Neziskový sektor versus sociální ekonomika	11
2.1.3. Sociální a solidární ekonomika	13
2.1.3.1. Ekonomická dimenze solidární ekonomiky	15
2.1.3.2. Politická dimenze solidární ekonomiky	19
2.1.4. Sociální podnikání a sociální podnik	19
2.2. Rozdílné přístupy k sociální ekonomice – USA a Evropa	20
2.2.1. Sociální podnikání a sociální podnik v USA	20
2.2.1.1. Samofinancování (Earned Income School of Thought)	21
2.2.1.2. Sociální inovace (Social Innovation School of Thought)	21
2.2.2. Sociální podnikání a sociální podnik v Evropě	22
2.3. Role a funkce sociální ekonomiky v Evropě	23
2.3.1. Sociální ekonomika v Evropské unii	23
2.3.2. Sociální ekonomika a krize evropského sociálního státu	26
2.4. Sít' vědeckých institucí pro studium vývoje sociální ekonomiky v Evropě	
EMES	27
2.4.1. Vznik a vývoj EMES	28
2.4.2. Organizační struktura EMES	29
2.4.3. Zaměření a činnost EMES	30
2.5. Hlavní výstupy studií EMES	32
2.5.1. Koncept ideálního typu sociálního podniku	32
2.5.2. Koncept integračního sociálního podniku	35
2.6. Prosazování konceptu sociální ekonomiky, sociálního podnikání a sociálního	
podniku v České republice	40
2.6.1. Národní expertní skupina pro sociálně-ekonomické aktivity NESEA	43
2.6.2. Tematická síť pro sociální ekonomiku TESSEA	44
2.6.3. TESSEA získává mezinárodní zkušenosti	46
2.6.3.1. Definice sociální ekonomiky, subjektu sociální ekonomiky a sociálního	
podnikání	48

III. PRAKTICKÁ ČÁST	50
3.1. Cíle práce a výzkumná otázka	50
3.2. Výzkumná strategie a technika sběru dat	51
3.3. Výběr vzorku	52
3.4. Analýza využití hlavních výstupů studií EMES v českých podmínkách	54
3.4.1. Zjednodušená teoretická definice ideálního typu sociálního podniku – 1. východiska studií EMES	54
3.4.1.1. Definice sociálního podniku v České republice.....	56
3.4.1.2. Využití zjednodušené teoretické definice ideálního typu sociálního podniku EMES v české definici sociálního podniku	57
3.4.2. Koncept integračního sociálního podniku – 2. výstup studií EMES	63
3.4.2.1. Definice integračního sociálního podniku v České republice.....	63
3.4.2.2. Využití konceptu integračního sociálního podniku EMES v české definici integračního sociálního podniku	66
3.5. Výsledky analýzy	72
3.6. Závěrečné shrnutí	74
IV. ZÁVĚR	79
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	81
SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK	89
SEZNAM PŘÍLOH	90

I. ÚVOD

Sociální ekonomika je důležitou a vyvíjející se oblastí národního hospodářství, jejíž historie sahá až do 19. století. Od ostatních sektorů ekonomiky se liší například tím, že její subjekty se nesnaží pouze vytvářet profit jako ziskové společnosti a na rozdíl od organizací občanské společnosti propojují sledování sociálního cíle s ekonomickou aktivitou. Sociální ekonomika vytváří ekonomický i sociální prospěch pro společnost, přispívá k udržitelnému růstu, podílí se na snižování nezaměstnanosti prostřednictvím vytváření pracovních míst a také na sociálním a pracovním začleňování osob znevýhodněných na trhu práce. Význam sociální ekonomiky je uznán Evropskou unií a její vliv může být značný zejména v dnešní době, kdy se potýkáme s hospodářskou krizí a krizí sociálního státu.

V České republice povědomí o tomto konceptu mezi badateli, akademiky i laickou veřejností vzrůstá, prozatím si však stále hledá své uplatnění. Rozdíly a nejasnosti v chápání pojmů se sociální ekonomikou spojených omezují dnes již existující podniky se v této oblasti dále rozvíjet a například využívat výhod čerpání z různých fondů. Díky znalosti jednotlivých definic je možné se jednodušeji orientovat v oblasti sociální ekonomiky, lépe stanovit legislativní rámec pro efektivní fungování tohoto odvětví, zamezit nedorozumění v komunikaci zúčastněných osob či podpořit slibný rozvoj sociálního podnikání a usnadnit jeho další růst. Potřeba řešit vedle praktického uplatňování myšlenky sociálního podnikání také aspekt teoretický je velmi aktuální v souvislosti s přípravou věcného záměru zákona o sociálním podnikání, který byl na první čtvrtletí roku 2015 začleněn do legislativního plánu vlády, a kde hraje vymezení definic stěžejní roli.

V Evropě i České republice fungují organizace, které se systematicky pokoušejí vybudovat široce přijímaný výklad definic týkajících se konceptů sociální ekonomiky. Výzkumníci sítě vědeckých institucí pro studium vývoje sociální ekonomiky v Evropě EMES vytvořili metodologii zkoumání sociální ekonomiky, která umožňuje sjednocený přístup ke zkoumání sociálních podniků. EMES je na evropské úrovni v současnosti považována za nejvýznamnější síť badatelů na poli sociálního podniku a zmapování jejich studií zatím nebylo uskutečněno.

Tato diplomová práce se zabývá studii sítě EMES a jejich využitím v českých podmínkách. Cílem práce je popsat vymezení sociální ekonomiky, sociálního podnikání a sociálního podniku dle EMES a zjistit, jak se vybrané výstupy studií EMES využívají v České republice.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část má šest kapitol. První kapitola seznamuje čtenáře s obecnější problematikou teorií a konceptů třetího sektoru. S odkazem na síť EMES je popsáno vymezení sociální ekonomiky, sociálního podnikání a sociálního podniku. Rovněž dochází k vysvětlení souvisejících pojmů, tj. neziskový sektor a solidární ekonomika. V druhé kapitole jsou vyloženy rozdílné přístupy k sociální ekonomice v USA a Evropě, a to za účelem zachytit různorodost v chápání konceptu sociálního podnikání a sociálního podniku. Třetí kapitola se již soustředí na Evropu, roli a funkci sociální ekonomiky v Evropské unii, a souvislost mezi sociální ekonomikou a evropským sociálním státem. Kapitola čtvrtá z evropského prostředí vyzdvihuje síť vědeckých institucí pro studium vývoje sociální ekonomiky v Evropě EMES. Kapitola pátá představuje dva hlavní výstupy studií EMES, tj. koncept ideálního typu sociálního podniku a integračního sociálního podniku. Šestá kapitola popisuje prosazování konceptu sociální ekonomiky, sociálního podnikání a sociálního podniku v České republice.

V praktické části práce dochází prostřednictvím analýzy dokumentů k zodpovězení výzkumné otázky „Jaké výstupy studií EMES a jak jsou v českém prostředí využívány?“.

II. TEORETICKÁ ČÁST

2.1. Třetí sektor – teorie a koncepty

Od 80. let 20. století došlo k obnovení zájmu o iniciativy třetího sektoru. V dnešní době jsme téměř ve všech industrializovaných zemích svědky nevšedního nárůstu organizací, které nelze zařadit do tradičního soukromého ziskového sektoru ani do sféry veřejné. (Laville, 2011; Defourny, 2001) Identifikovat a popsat třetí sektor je úkol nelehký, jelikož existuje celá řada pojetí a různorodost objevíme rovněž v terminologickém aparátu. (Defourny a Pestoff, 2008)

Obecně je třetí sektor prostorem svobodných lidských aktivit a sdružování mezi rodinou, trhem a státem, a organizace fungující uvnitř třetího sektoru vytvářejí občané. (Skovajsa et al., 2010; Dohnalová, 2006) Idea zřetelně odlišeného třetího sektoru tvořeného podniky a organizacemi, jejichž primárním účelem není generovat zisk a nejsou součástí veřejného sektoru, se začala objevovat v polovině 70. let. Přestože tyto organizace již byly v mnoha odvětvích velmi aktivní a byly také předmětem konkrétních veřejných politik, nedošlo do té doby k jejich seskupení ani k návrhu teoretického principu, na jehož základě by to bylo možné. Stanovisko obecné veřejnosti je vždy ovlivněno kontextem té které země, nalézáme však dva teoretické přístupy ke třetímu sektoru, které lze považovat za mezinárodně rozšířené – neziskový sektor a sociální ekonomika. (Defourny, 2001) S těmito dvěma přístupy úzce souvisí koncept solidární ekonomiky, sociálního podnikání a sociálního podniku, kterým je věnována závěrečná část této kapitoly.

2.1.1. Neziskový sektor

Pro analýzu třetího sektoru se na mezinárodní úrovni stal dominantním severoamerický přístup, který byl přijat v mezinárodním srovnávacím výzkumu Univerzity Johnse Hopkinse¹ započatým v 90. letech. Definiuje třetí sektor jako sektor seskupující

¹ Salamon, Lester M., Helmut K Anheier. 1996. *Defining the Nonprofit Sector: The United States. Working papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project*. Baltimore: The Johns Hopkins Institute for Policy Studies.

všechny neziskové organizace. (Laville, 2011; Defourny a Pestoff, 2008) Koncept neziskového sektoru se zrodil v podmínkách USA a jeho počátky lze objevit již v 19. století. (Defourny, 2001; Evers a Laville, 2004)

V rámci výše zmíněného výzkumu autoři Salamon a Anheier vytvořili strukturálně-operacionální definici organizací občanské společnosti². Definice se skládá z pěti znaků – organizovanost, soukromý charakter a nezávislost na státu, samosprávnost, zásada nerozdělování zisku a dobrovolnost – a umožňuje srovnání těchto organizací v různých zemích. Znak organizovanosti subjektů občanské společnosti vypovídá o určité míře jejich institucionalizace. Obecně se předpokládá formální zřízení subjektu jako právnické osoby či alespoň jasné a stálé vymezení organizační struktury. Soukromý charakter a nezávislost na státu znamená, že organizace není součástí státu nebo případně není ani státem zřízena. Dalším znakem subjektů občanské společnosti je schopnost samosprávnosti a existence k tomu potřebných struktur. Samosprávnost rovněž zahrnuje předpoklad, že subjekt nebyl zřízen jinou organizací. Zásada nerozdělování zisku reprezentuje skutečnost, že subjekt nerozděluje zisk mezi členy, vlastníky nebo manažery. Téměř všechna literatura zabývající se neziskovým sektorem nahlíží tento znak organizací občanské společnosti jako jejich podstatu a primární definiční charakteristiku. Posledním znakem je dobrovolnost, která vypovídá o výkonu činnosti subjektu za spoluúčasti dobrovolníků a o nepovinné povaze členství. (Skovajsa et al., 2010; Defourny, 2001)

Přístup k analýze třetího sektoru ze zorného pole neziskových organizací vychází z perspektivy neoklasické ekonomie. Činnost neziskových organizací je chápána skrze selhání trhu v poskytování individuálních služeb, a v případě selhání státu v zajišťování služeb kolektivních. Na takové ekonomické teorie se často odkazuje jako na teorie institucionální volby, jejichž cílem je vysvětlit důvody, pro něž se v řešení obracíme na trh, stát nebo neziskový sektor. Předpokládána je oddělenost těchto tří sektorů a hierarchizace mezi nimi. Neziskový sektor tak představuje druhou nebo třetí volbu v případě, kdy řešení poskytnuté trhem nebo státem je nedostatečné. (Laville, 2011)

² Termíny ‚nezisková organizace‘ a ‚organizace občanské společnosti‘ jsou v této diplomové práci považovány za slovní spojení se stejným významem. Pojmenování ‚organizace občanské společnosti‘ je použito se záměrem zachovat autenticitu citované publikace, jejíž autor širší prostor mimo rodinu, trh a stát označuje pojmem ‚občanská společnost‘. (Skovajsa et al., 2010)

Z hlediska typu činnosti se organizace občanské společnosti rozdělují na servisní, zájmové a advokační. Servisní organizace poskytují služby svým členům i nečlenům. V rámci zájmových organizací je klientům a členům organizace poskytnuta možnost realizovat své vlastní zájmy a trávit volný čas. Advokační organizace se věnují veřejné obhajobě obecného zájmu či zájmu určité skupiny obyvatelstva. Tyto subjekty tedy vykonávají celou řadu rozmanitých činností a ve společnosti plní různé funkce. V ekonomickém systému se jedná o poskytování služeb, v politickém systému plní funkci prosazování a obhajování zájmů, a v systému komunitním se zaslужují o vytváření vztahů mezi jednotlivci nebo mezi jednotlivci a organizacemi. Další mohou ochraňovat společenské hodnoty nebo mají funkci filantropickou. (Skovajsa et al., 2010)

Od veřejných autorit i akademické sféry se široké množině neziskových organizací dostává stále většího uznání a odborná literatura zabývající se touto problematikou se rozšiřuje. V poslední dekádě 20. století se zdálo, že debata ohledně historie a role třetího sektoru v Evropě je na cestě ke svému znovuobjevení prostřednictvím odkazu USA. (Defourny a Pestoff, 2008) Evropské prostředí má k dispozici vlastní výzkumné dědictví. To má však v současnosti v porovnání s americkým bádáním zatím menší význam. (Evers a Laville, 2004)

2.1.2. Neziskový sektor versus sociální ekonomika

Navzdory těmto nezpochybnitelným trendům je možné v evropské tradici třetího sektoru a jeho vývoji v poslední triádě 20. století pozorovat soubor organizací, které dosahují za hranice neziskového sektoru. (Laville, 2011) Autoři Evers a Laville (2004) zdůrazňují, že severoamerický přístup nelze považovat za univerzální, protože jeho parametry odpovídají specifickému kontextu, ve kterém se vyvinul. Upozorňují na skutečnost, že charakteristické znaky třetího sektoru se v různých zemích liší a přístupy používané k jeho analýze jsou formovány národními a regionálními tradicemi. Vědecký zájem o strukturu třetího sektoru v Evropě roste, a na rozdíl od amerických studií, kterým vévodí ekonomický přístup k analýze, nabírá spíše sociologický směr a pracuje s perspektivou politických věd.

Vývoj v evropském prostředí vyvolal zvýšený zájem o strukturu a kvalitu veřejných služeb. Zájem akademiků se orientoval na vznik nových druhů služeb poskytovaných novými skupinami a hnutími. Později začalo docházet k překryvu výše zmíněného zájmu s problematikou sociální exkluze a krizí tradičního evropského sociálního státu. (Evers a Laville, 2004) „Tento vývoj vedl k vnímání třetího sektoru z hlediska klientů jako koproducentů, sociální inkluze, subsidiarity a partnerství, které cílí na využívání nestátních zdrojů a omezování veřejných výdajů. V poslední době roste znepokojení veřejnosti nad skutečností, že ‚stará‘ sociální demokracie dosáhla svých hranic a na pozadí neoliberální globalizace dochází ke zvýraznění nerovností. Diskuze o ‚třetí cestě‘ a ‚další globalizaci‘ otevřely prostor obecným otázkám ohledně měnícího se vztahu mezi veřejným sektorem, trhem a třetím sektorem, a také mezi státem a jeho občany.“ (Evers a Laville, 2004: 2, překlad vlastní) Třetí sektor v Evropě a organizace fungující v jeho oblasti jsou součástí popsaných vývojových specifik a začínají tak zaujímat rozdílné role. (pozn. autorky)

Evropský postoj ke třetímu sektoru má své specifické znaky. Dává důraz na historicko-dynamickou perspektivu a liší se tak od přístupu amerického. Mezinárodní srovnávací výzkum Univerzity Johnse Hopkinse se snaží definovat hlavní složky sektoru sestávajícího z neziskových organizací. Evropský postoj naproti tomu zaujímá analytičtější perspektivu a vytváří typologie neziskových sdružení, které upozorňují na rozdílné způsoby jednání, a sleduje, jakým způsobem se v čase mění. (Evers a Laville, 2004)

Americký projekt vylučuje z výzkumného prostředí specifické typy organizací, které stejně jako organizace neziskové nepatří do oblasti soukromého podnikání a nejsou součástí státu. Základní rozdíl konceptů se pak nachází v odlišném přístupu k užití zisku. Koncept neziskového sektoru zakazuje jakékoli rozdělování zisku a vylučuje tak celý družstevní sektor a některé vzájemné společnosti, protože ty obvykle přerozdělují část zisku mezi své členy.

Zásada nepřerozdělování zisku jako centrální definiční charakteristika modelu neziskového sektoru způsobuje, že v Evropě není na jeho základě možné analyzovat vývoj třetího sektoru a dochází k opomenutí evropského dějinného odkazu. Kritérium nepřerozdělování zisku vychází z tradice a historie USA. Pro Evropské země je přerozdělování zisků v omezené míře přípustné. (Evers a Laville, 2004; Defourny, 2001)

Evers a Laville (2004) upozorňují na skutečnost, že používat pojem neziskový sektor ekvivalentně k pojmu třetí sektor je zavádějící. Vzhledem k evropské zkušenosti můžeme všechny organizace třetího sektoru klasifikovat spíše jako „organizace nezaměřené na zisk“³, jejichž legální status ukládá na individuální osvojení zisku určitá omezení. Koncept třetího sektoru vhodný pro Evropu musí být dle autorů širší než přístupy vyvinuté v zemích, kde družstva a vzájemné společnosti nikdy nehrály tak důležitou roli.

Družstva poté reprezentují pokus o vytvoření jiné ekonomiky – s prvky solidarity ve svých základech. Dochází tak k vyzdvižení role alespoň části třetího sektoru jako odlišné „sociální ekonomiky“ s odlišným přístupem k užití přebytku. (Evers a Laville, 2004; Defourny, 2001)

2.1.3. Sociální a solidární ekonomika

Podnikatelská dynamika v rámci třetího sektoru vznikla zejména v reakci na nedostatečné či zcela chybějící zajištění sociálních potřeb institucemi veřejného sektoru a ziskovými podniky. (Defourny a Nyssens, 2010) V evropských socioekonomických kontextech lze identifikovat hnací síly probíhající na pozadí tohoto vývoje – ekonomická krize, slábnutí sociálních vazeb a problémy sociálního státu. (Defourny, 2001) Došlo k rozšíření ekonomiky služeb a to v souvislosti se změnou industriálních společností na společnosti post-industriální. (Anheier, 2002)

Významnou roli hrají také politické a ideologické změny. Třetí sektor v mnoha evropských zemích vzrostl, neboť byla neziskovým organizacím dostupná objemná část veřejných prostředků. V posledních letech se však zdá, že veřejná podpora třetího sektoru dosáhla svých hranic. Významné vládní škrty zasáhly množství neziskových organizací a tento trend bude s největší pravděpodobností nadále pokračovat. Stále se zvyšující množství ziskových podniků a nárůst konkurence nutí neziskové organizace napodobovat pro-ziskové chování soukromých ziskových subjektů. (Anheier, 2002)

³ Organizace ne-pro-ziskové

V sociální ekonomice dochází ke kombinaci inovativních ekonomických postupů se sociální dimenzí pevně usazenou v tradiční konceptualizaci třetího sektoru, tedy k propojení sledování sociálního cíle s ekonomickou aktivitou. (Defourny, 2001; Dohnalová et al., 2009) Termín sociální ekonomika je v Evropě definován na základě organizací, které do jeho oblasti spadají. V tomto směru Jacques Defourny (2001) představuje dva možné způsoby pomoci kterých lze subjekty sociální ekonomiky vymezovat – právně-institucionální a normativní přístup.

V rámci právně-institucionálního či jinak také subjektového přístupu k sociální ekonomice je možné mezi hlavní typy subjektů sociální ekonomiky zařadit družstva, vzájemné společnosti, asociace a nadace. Organizace tohoto typu existují téměř všude, jejich forma se však v jednotlivých zemích liší. V závislosti na úhlu pohledu je mezi hlavní pilíře sociální ekonomiky možné zahrnout i řadu neformálních iniciativ. (Defourny, 2001) Přestože přijetí některé z těchto právních forem je významným krokem k zapojení do sociální ekonomiky, samotná právní forma nezaručuje, že se subjekt stane její součástí. Došlo proto k vymezení normativního přístupu, s jehož pomocí je možné přesněji popsat, jakým způsobem tyto organizace fungují. (Laville, 2010)

Normativní přístup jako druhý způsob definování sociální ekonomiky zdůrazňuje charakteristické rysy subjektů sociální ekonomiky a kombinuje právně-institucionální přístup s hodnotami a principy tvořícími základ třetího sektoru. Z pohledu tohoto přístupu „...sociální ekonomika zahrnuje ekonomické aktivity prováděné družstvy, vzájemnými společnostmi, asociacemi a nadacemi, jejichž etický přístup je reprezentován následujícími principy:

- cílem je služba členům nebo komunitě, ne primárně vytváření zisku;
- nezávislé řízení;
- demokratický rozhodovací proces;
- primát lidí a práce nad kapitálem a rozdělováním zisku.“ (Defourny, 2001: 6, překlad vlastní)

Definování sociální ekonomiky jako souboru organizací s určitými rysy přirozeně otevírá otázku, jakým způsobem se tyto organizace vztahují k současné ekonomice a demokracii. „Důraz na tyto dva aspekty dal vzniknout termínu ‚solidární ekonomika‘.“ (Laville, 2010: 230, překlad vlastní) Koncept solidární ekonomiky má přispět k vysvětlení vzniku a existence těchto stále častěji se objevujících evropských iniciativ. (pozn. autorky)

„Solidární ekonomika zahrnuje souhrn aktivit přispívajících k demokratizaci ekonomik prostřednictvím zapojení občanů.“ (Laville, s.d., překlad vlastní) Jean-Luis Laville (2010) ve svých publikacích uvádí dvě dimenze, kterých tyto aktivity nabývají, a poukazuje tak na jejich specifčnost – jedná se o dimenzi ekonomickou a politickou. Ekonomická dimenze vyzdvihuje zprostředkující charakter třetího sektoru v Evropě a vysvětluje vznik solidární ekonomiky ve vazbě na principiální fungování státu, trhu a domácností jako sektorů národního hospodářství. Politická dimenze objasňuje propojení iniciativ občanské společnosti a veřejných autorit na pozadí politického dění.

2.1.3.1. Ekonomická dimenze solidární ekonomiky

Ekonomie chápe národní hospodářství na základě sektorového rozdělení. (Skovajsa et al., 2010) V ekonomické teorii národního hospodářství se vyskytuje sektorových vymezení celá řada a odkazují k různým autorům rozdělujícím sektory na základě odlišných kritérií. Pro potřeby této diplomové práce používám vymezení vypracované švédským ekonomem Victorem A. Pestoffem. Schéma se vztahuje především k realitě postkomunistických zemí a rozděluje národní hospodářství na čtyři sektory na základě tří kritérií, což z něj tvoří jedno z nejvíce propracovaných vymezení. Na základě prvního kritéria financování provozu a rozvoje dochází k rozdělení na sektor ziskový a neziskový. Druhým kritériem je vlastnictví, z kterého plyne vydělení sektoru soukromého a veřejného. Třetí a poslední kritérium míry formalizace posloužilo Pestoffovi k rozlišení formálního a neformálního sektoru. Trojúhelníkový model národního hospodářství poté znázorňuje vztahy mezi čtyřmi sektory – sektorem veřejným (stát), soukromým ziskovým sektorem (trh), sektorem domácností (jednotlivci) a třetím sektorem. (Evers a Laville, 2004; Rosenmayer, s.d.)

Tento model prosazuje chápání třetího sektoru jako součásti ‚sociálního mixu‘ či ‚smíšené ekonomiky‘ a nahlíží tak třetí sektor usazený v soustavě tripolárního systému trhu, státu a neformálních společenství a ekonomik. (Evers a Laville, 2004)

Obrázek 1: Národní hospodářství na základě sektorového rozdělení

Zdroj: Rosenmayer (s.d.) dle Rejšteř (2001) a Pestoff (1995)

Smyslem veřejného sektoru je poskytování veřejných služeb. Veřejný sektor je spojený se státem a vládou, a finanční prostředky na své fungování získává z veřejných rozpočtů. Od soukromého sektoru se liší zejména tím, že není založen na ziskovém principu. (Dohnalová et al. 2009; Managementmania, 2013) Soukromý ziskový sektor zahrnuje výrobu, produkci zboží a služeb, jejíž hlavní motivací je materiální zájem, a další ziskové podnikání. (Evers a Laville, 2004; Dohnalová et al., 2009) Sektor domácností tvoří jednotlivci, rodiny, domácnosti a další neformální komunity. (Skovajsa et al., 2010) Ve vztahu k sektorovému rozdělení národního hospodářství cílem organizací třetího sektoru není vládnout ostatním lidem ani dosahovat zisku (výlučně). Třetí sektor je stejně jako sféry předchozí zapojen do regulace ekonomického života, jeho cílovou funkcí je však přímé dosažení užitku v podobě naplňování poslání organizace. Dochází zde ke sdružování lidí se stejnými zájmy a chťičem prosazovat určité myšlenky. (Dohnalová, 2006)

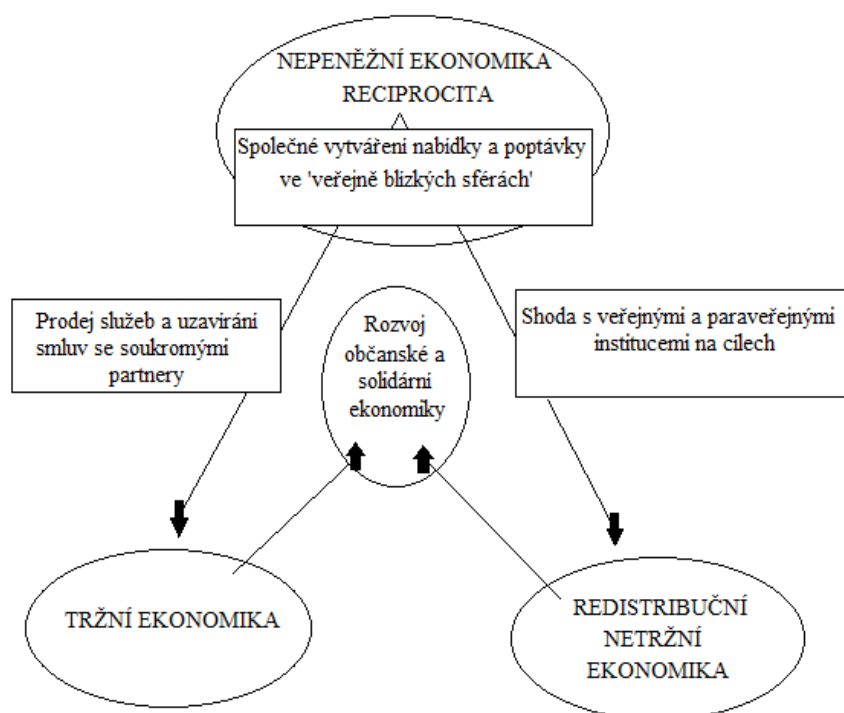
Koncept ‚sociálního pluralismu‘ popisuje složky sociálního zabezpečení a blahobytu. Poukazuje na pluralitní povahu zdrojů, které se na sociálním blahobytu podílejí. Ze sociopolitického pohledu upozorňuje na propojenost škály faktorů, které utvářejí a ovlivňují třetí sektor, a podtrhuje tak skutečnost, že organizace třetího sektoru jednají na poli konstantního napětí. Jsou ovlivňovány státními politikami a legislativou, hodnotami a

praktikami soukromého podnikání, kulturou občanské společnosti a potřebami a příspěvky neformální rodiny a života v komunitě. Organizace třetího sektoru reprezentují a balancují svazek norem a hodnot, zatímco sektory na krajích trojúhelníku jsou vymezeny převahou zisku (trh), redistribuce (stát) nebo osobní zodpovědnosti (rodina a komunita). Spíše než umístit třetí, vedle dalších jednoznačně vymezených a oddělených sektorů, či brát v úvahu jen státy nebo trhy, evropský model prosazuje chápání třetího sektoru usazeného v soustavě tripolárního systému.

S výše popsáním schématem sociálního pluralismu úzce souvisí koncept ‚pluralitní ekonomiky‘ se třemi základními ekonomickými principy, které utvářejí ekonomický systém v moderních demokratických společnostech a vysvětlují vznik občanské a solidární ekonomiky. Jedná se o princip tržní, redistribuční a reciproční. (Evers a Laville, 2004)

Tržní princip umožňuje sbíhání nabídky a poptávky statků a služeb prostřednictvím stanovení cen a definuje tak podstatu tržní ekonomiky. Uzavření smlouvy ustanovuje vztah mezi nabídkou a poptávkou. Tento vztah se utváří na základě kalkulace zájmu a nepředpokládá nutně zapojení do sociálních vztahů. Na základě redistribučního principu jsou výsledky produkce předány centrální autoritě, která má odpovědnost s nimi hospodařit a rozdělovat produkci. Redistribuční princip vymezuje ekonomiku netržní a demonstruje sílu vlivu sociálního státu. Mezi centrální autoritou a agenty, kteří se podrobují pravidlům autority, se v průběhu času utváří vztah. Nakonec reciprocita znamená cirkulaci statků a služeb mezi skupinami a jednotlivci. Princip reciprocity by nebyl možný, pokud by všechny participující strany nebyly ochotné navázat sociální vztahy. Na tomto principu stojí základy ekonomiky nepeněžní. Reciprocita je neoddělitelná od vztahů mezi lidmi, které jsou inspirovány touhou po uznání a moci, a liší se tak od tržního principu. Od redistribuce ji odlišuje skutečnost, že reciprocita není uložena centrální autoritou. (Evers a Laville, 2004; Laville, 2010)

Obrázek 2: Vznik občanské a solidární ekonomiky

Zdroj: Evers a Laville (2004) dle Eme (1991) a Laville (1992, 1994), překlad vlastní

Solidární ekonomika spočívá v křížení těchto tří pólů ekonomiky. Třetí sektor není v evropském modelu definován jako jasně vymezený a jednoznačný prostor. Autoři Evers a Laville (2004) k němu přistupují jako ke složce ekonomiky založené na solidaritě a hybridizaci rozdílných ekonomických principů, a nazývají třetí sektor občanskou a solidární ekonomikou. Rozvinuli tak hypotézu, že třetí sektor je součástí veřejné sféry moderních demokratických společností, tedy oblast, která nemůže být jednoduše přisouzena občanské společnosti jako protikladu ke státnímu sektoru.

Služby poskytované státem a soukromými ziskovými společnostmi nemají pro některé skupiny očekávanou kvalitu, nebo nejsou kvůli své ceně dostupné všem, kteří je potřebují. Organizace třetího sektoru jsou pak zapojovány do poskytování sociálně potřebných služeb. Nabízejí se jako doplněk k veřejnému či soukromému ziskovému poskytování sociálních služeb či dodávají jisté služby navíc. (Dohnalová, Průša et al., 2011)

2.1.3.2. Politická dimenze solidární ekonomiky

Způsob, jakým byla ekonomika rozdělena mezi tři ekonomické principy popsané výše, se v průběhu historie velmi lišil. Vznik moderní demokracie a demokratické solidarity, ustanovení pravidel reprezentativní demokracií ve vztahu k přerozdělování veřejných zdrojů a formální uznání individuálních práv člověka, to všechno vedlo k rozvoji konceptu solidární ekonomiky, která dává důraz na kombinaci všech tří ekonomických principů, a to navzdory úsilí, aby bylo prostředí trhu nezávislé a vykořeněné ze sociálních vztahů. (Laville, 2010)

Sebeobrana společnosti před rozmáhající se mocí trhu vedla v 19. století ke vzniku sdružení a následně vybudování sociálního státu. Demokratická modernita umožnila zrod veřejné sféry a evropský přístup ke třetímu sektoru usiluje o integraci jeho subjektů do této sféry. Sdružení a veřejné autority jsou propojeny skrze politiku a neměla by být od vztahů s veřejnou sférou oddělována. (Laville, 2010) Asociace nebo sociální družstva mohou být partnery veřejných institucí nebo od nich přebírat některé ekonomické role. (Dohnalová, 2006)

2.1.4. Sociální podnikání a sociální podnik

Koncept sociálního podnikání a sociálního podniku nahlíží prostor mezi trhem a státem z jiného úhlu než dva výše popsané hlavní proudy v rámci evropského přístupu ke třetímu sektoru – sociální a solidární ekonomika –, které jsou zaměřené spíše na globálnější pohled. (Dohnalová, Průša et al., 2011) Tyto mladší a stále populárnější přístupy se „...soustředí na aktéry a skupiny lidí, kteří dávají organizacím třetího sektoru život, a na zaměření či směřování, kterým se ubírají, jako je snaha nastartovat změny ve společnosti nebo reakce na nově vznikající společenské problémy.“ (Dohnalová, Průša et al., 2011: 29)

2.2. Rozdílné přístupy k sociální ekonomice – USA a Evropa

Koncept sociálního podnikání a sociálního podniku zaznamenal v posledním desetiletí v zemích Evropské unie a USA výrazný průlom do povědomí, a stále více uznání se mu dostává například i v Latinské Americe anebo Asii. V evropském prostředí se objevil poprvé na začátku 90. let 20. století uvnitř třetího sektoru a ve vazbě na více či méně zakořeněnou tradici sociální ekonomiky, zejména družstevní hnutí. V USA se koncepty sociálního podnikání a sociálního podniku setkaly s první významnější pozitivní odezvou zhruba ve stejném období jako v Evropě. (Defourny a Nyssens, 2012)

„Tento vzestup s sebou v různých kontextech přináší rozdílné přístupy ke konceptualizaci vznikajícího prostředí a subjektů. Z různých tradic vycházejí odlišné názory na to, jaké subjekty a aktivity pod hlavičku jednotlivých pojmů zařadit a jaké nikoli.“ (Dohnalová, Deverová a Šloufová, 2012: 45) Debata a praxe na obou stranách Atlantiku se až do roku 2004/5 ubírala vlastním směrem. První pokusy o přiblížení evropského a amerického přístupu jsou zaznamenány okolo roku 2006. (Defourny a Nyssens, 2012) V současnosti tyto koncepty nacházejí své uznání, nicméně mezi klíčovými tradicemi Evropy a USA existují značné rozdíly. (Dohnalová, Deverová a Šloufová, 2012)

2.2.1. Sociální podnikání a sociální podnik v USA

V USA se od začátku 80. let 20. století k popisu podnikatelského chování se sociálními cíli používá celá řada pojmů – neziskový riskantní podnik, podnikání neziskových organizací, snaha se sociálním cílem, sociální inovace, business se sociálním cílem, státní podnikání a sociální podnik. Koncept podnikatelského chování se sociálními cíli se zde vyvinul uvnitř neziskového sektoru, který má obecně v USA velice silnou tradici. Teoretická diskuze byla zformována zejména vědci z prostředí ekonomicky zaměřených univerzit. Defourny a Nyssens (2012) při pokusu o uspořádání debaty o

sociálním podnikání a sociálních podnicích v USA čerpali z práce Deese a Andersona⁴, podle kterých je možné debatu rozdělit do dvou hlavních myšlenkových proudů – proud zaměřený na zajištění finančních zdrojů vlastním příjmem a proud orientovaný na prosazování sociálních inovací.

2.2.1.1. Samofinancování (Earned Income School of Thought)

První myšlenkový proud definuje sociální podniky na základě strategií, které zajišťují získávání příjmů. (Defourny a Nyssens, 2012) Velká část odborných prací publikovaných na toto téma se zaměřovala na „...komercializaci aktivit nestátních neziskových organizací, z jejichž výnosu je možné financovat hlavní obecně prospěšné aktivity organizace“ (Dohnalová, Deverová a Šloufová, 2012: 48) To rovněž pomáhá diverzifikovat její finanční zdroje.

V rámci prvního myšlenkového proudu zaměřeného na zajištění finančních zdrojů vlastním příjmem lze rozlišovat mezi počáteční verzí, která je zaměřena pouze na neziskové organizace a širší verzí, která zahrnuje všechny formy podnikatelských iniciativ. (Defourny a Nyssens, 2012) Sociální podnik pak zahrnuje „...celou škálu aktivit vykonávaných komerčními firmami, které se věnují sociálně prospěšným činnostem (sociální odpovědnost firem či filantropii)...“ (Dohnalová, Deverová a Šloufová, 2012: 48)

2.2.1.2. Sociální inovace (Social Innovation School of Thought)

Druhý myšlenkový proud vychází ze Schumpeterovy definice podnikatele, kterou ve své průkopnické práci rozvinul Young⁵. Podnikatelé v rámci neziskového sektoru jsou chápáni jako tvůrci zásadních změn ve společnosti, protože přicházejí s novými přístupy

⁴ Dees, J. G., B. B. Anderson. 2006. Framing a Theory of Social Entrepreneurship : Building on Two Schools of Practice and Thought”, Research on Social Entrepreneurship, ARNOVA Occasional Paper Series, vol. 1, no. 3, 39-66.

⁵ Young, Dennis R. 1986. *Entrepreneurship and the Behavior of Non-profit Organizations: Elements of a Theory*. In S. Rose-Ackerman, ed., *The Economics of Non-profit Institutions*. New York: Oxford University Press.

alespoň v jedné z následujících oblastí – nové služby, nová kvalita služeb, nové metody výroby, nové výrobní faktory, nové formy organizací či nové trhy. Sociální podnikatelé hrají v rámci tohoto proudu stěžejní úlohu. Autorem nejznámější definice sociálního podnikatele je profesor Gregory Dees. (Defourny a Nyssens, 2012) „Sociální podnikatele charakterizuje jako agenty sociální změny, která nastává prostřednictvím:

- formulace poslání, které směřuje k vytvoření a udržení sociální hodnoty (nikoliv pouze soukromé);
- rozeznávání a vytrvalého hledání nových příležitostí k dosažení jejich poslání;
- zapojení se do procesu neustálých inovací, zlepšování a učení;
- odvahy jednat i přes omezené dostupné zdroje;
- zvýšeného pocitu odpovědnosti vůči zúčastněným aktérům/klientům, pro které pracuje, a snahy o maximalizaci dosažených výsledků.“ (Dees, 1998: 4; překlad Dohnalová, Deverová a Šloufová, 2012: 53)

2.2.2. Sociální podnikání a sociální podnik v Evropě

V Evropě se koncept sociálního podniku objevil v souvislosti s identifikací podnikatelské dynamiky v samém srdci třetího sektoru. Impuls k rozšíření zájmu o koncept sociálního podniku vychází z prostředí Itálie, kde byl v roce 1991 italským parlamentem přijat zákon, udělující zvláštní právní status sociálním družstvům. Existující legislativa totiž nepovolovala sdružením vykonávat ekonomické aktivity. Zájem o koncept sociálního podniku byl v Itálii také podporován prostřednictvím odborného časopisu *Impresa sociale*, který byl uveden do prodeje v roce 1990. (Defourny a Nyssens, 2012; Defourny, 2004)

V evropském prostředí lze nalézt dva přístupy k chápání pojmu sociální podnik. Jeden z nich je spojen se třetím sektorem, tradicí družstevního hnutí a sociální ekonomikou – přístup k sociálnímu podniku dle Sítě vědeckých institucí pro studium vývoje sociální ekonomiky v Evropě EMES. Tento přístup podává definici setu indikátorů tzv. ideálního typu sociálního podniku. (Dohnalová, Deverová a Šloufová, 2012) „Sociální podniky v tomto pojetí reprezentují novou dynamiku vývoje v rámci třetího sektoru, která je směřována k poskytování služeb či výrobě zboží s jasným sociálním cílem, ve prospěch komunity nebo celé společnosti. Důležitou otázkou u těchto organizací jsou demokratické

principy při řízení a spravování podniku.“ (Dohnalová, Deverová a Šloufová, 2012: 54-55)
V rámci druhého přístupu je sociální podnikání nástrojem dosahování sociální změny skrze produktivní aktivitu. Produkce zboží nebo poskytování služeb jsou nazírány jako zdroj inovace v řešení sociálních problémů. (ibid.)

2.3. Role a funkce sociální ekonomiky v Evropě

2.3.1. Sociální ekonomika v Evropské unii

V rámci Evropské unie došlo v roce 2000 k založení Evropské stálé konference družstev, vzájemných společností, asociací a nadací⁶, která v roce 2008 změnila svůj název na Social Economy Europe. Jedná se o reprezentativní orgán pro sociální ekonomiku, který na úrovni Evropské unie zastupuje čtyři skupiny organizací sociální ekonomiky – družstva, vzájemné společnosti, asociace a nadace. Stálý poradní výbor CEP-CMAF v roce 2002 uveřejnil Chartu sociální ekonomiky. (Dohnalová, 2010; Chaves a Monzón, 2012)

Charta sociální ekonomiky

Charta sociální ekonomiky definuje sociální ekonomiku pojmově na základě charakteristik daných organizací:

- „...nadřazenost jedince a sociálního cíle nad kapitálem;
- dobrovolné a otevřené členství;
- demokratické řízení členy;
- kombinace zájmů členů/uživatelů a/nebo veřejného zájmu;
- ochrana a přijetí principů solidarity a zodpovědnosti;
- autonomní řízení a nezávislost na veřejných autoritách;
- užití většiny zisku k dosahování cílů udržitelného rozvoje, ke službě v zájmu členů nebo v obecném zájmu.“ (Chaves a Monzón, 2006, překlad vlastní)

⁶ European Standing Conference of Co-operatives, Mutual Societies, Associations and Foundations, dále CEP-CMAF

Během posledních deseti let se sociální ekonomice dostává na evropské úrovni stále většího uznání. Termín sociální ekonomika byl v Evropské unii oficiálně potvrzen v roce 1989, kdy Evropská komise zpracovala její definici a zveřejnila sdělení s názvem Podniky v sektoru sociální ekonomiky: evropský trh bez hranic. (GLE-REDECo, 2008; Chaves a Monzón, 2012) „V řadě evropských zemí jsou zakládány instituce pro podporu a rozvoj sociální ekonomiky, vznikají různé typy subjektů.“ (Dohnalová et al., 2009: 13) V roce 2007 Evropská unie uveřejnila Memorandum k sociální ekonomice, ve kterém uvádí a potvrzuje pilíře sociální ekonomiky – družstva, vzájemné společnosti, asociace a nadace. (Dohnalová, 2010)

Zpráva o sociální ekonomice Výboru pro zaměstnanost a sociální věci Evropského parlamentu z roku 2009 zdůrazňuje prvořadou úlohu sociální ekonomiky v evropském hospodářství. Sociální ekonomika vytváří kvalitní pracovní místa, posiluje sociální, hospodářskou a územní soudržnost, vytváří sociální kapitál, podporuje aktivní občanství, solidaritu a typ hospodářství s demokratickými hodnotami. Zpráva uvádí definici sociální ekonomiky s charakteristickými znaky a hodnotami sociálních podniků a dokládá, že sociální ekonomika je klíčovým subjektem při plnění lisabonských cílů. (ZPRÁVA, 2009)

Lisabonská strategie

Lisabonská smlouva pozměňuje smlouvu o Evropské unii a smlouvu o založení Evropského společenství. Lisabonská strategie, jak se tomuto programu začalo říkat, byla přijata na lisabonském summitu v roce 2000 Evropskou radou a jejím cílem bylo vytvořit z Evropské unie do roku 2010 nejkonkurenceschopnější ekonomiku světa. (Europarl, 2004) Konkrétním záměrem lisabonské strategie bylo „...zvýšit ekonomický růst a dosáhnout vyšší míry zaměstnanosti, a to prostřednictvím znalostí a jejich aplikace, vědy, vzdělání, inovací a ekonomických reforem, aniž by byly ohroženy sociální soudržnost a dosažená úroveň ekologických standardů.“ (Urban, s.d.) Cílem bylo učinit Evropskou unii schopnou udržitelného růstu a nabízející více kvalitních pracovních míst a větší sociální soudržnost, a omezit tak vylučování určitých kategorií obyvatelstva ze společnosti. (Europarl, 2004)

Zpráva o sociální ekonomice Výboru pro zaměstnanost a sociální věci Evropského parlamentu „...zdůrazňuje, že sociální ekonomika musí hrát klíčovou úlohu v dosahování lisabonských cílů udržitelného růstu a plné zaměstnanosti, protože vyrovnává mnohé

nedostatky na pracovním trhu, zejména podporou zaměstnávání žen, a zřizuje a poskytuje občanské služby (např. sociální a zdravotnické služby a služby sociální péče) a kromě toho vytváří a udržuje hospodářskou strukturu společnosti, čímž napomáhá k podpoře místního rozvoje a sociální soudržnosti.“ (ZPRÁVA, 2009)

Strategie Evropa 2020

Ve zprávě s názvem Sociální ekonomika v Evropské unii, která byla vypracována na základě výzkumu uskutečněného Mezinárodním střediskem pro výzkum a informace v oblasti veřejné, sociální a družstevní ekonomiky CIRIEC⁷ pro Evropský hospodářský a sociální výbor⁸ Miguel Ángel Cabra de Luna, mluvčí zájmové skupiny Sociální ekonomika EHSV, vyjadřuje sociální ekonomice jako odvětví podporu na cestě k jeho uznání a propagaci a vymezuje ho jako klíčový faktor plnění cílů strategie Evropa 2020. (Chaves a Monzón, 2012)

Strategie Evropa 2020 byla přijata Evropskou komisí v Bruselu roku 2010 a navazuje na výše zmíněnou strategii Lisabonskou. (ČNB, s.d.) Evropa 2020 je strategií pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění a předkládá tři vzájemně se posilující priority – rozvíjet ekonomiku založenou na znalostech a inovacích (inteligentní růst), podporovat konkurenceschopnější a ekologičtější ekonomiku méně náročnou na zdroje (udržitelný růst), podporovat ekonomiku s vysokou zaměstnaností (růst podporující začlenění), která se bude vyznačovat sociální a územní soudržností. Za základní ukazatele pro tyto priority bylo vytyčeno pět měřitelných cílů, kterých má být do roku 2020 dosaženo:

- „...75 % obyvatelstva ve věku od 20 do 64 let by mělo být zaměstnáno;
- 3 % HDP Evropské unie by měla být investována do výzkumu a vývoje;
- v oblasti klimatu a energie by mělo být dosaženo cílů „20-20-20“ (včetně zvýšení závazku na snížení emisí na 30 %, pokud budou podmínky příznivé);

⁷ Středisko CIRIEC vzniklo v roce 1947. Sbírá data, realizuje výzkumy a publikuje dokumenty ekonomického zaměření. Na stejné úrovni se zabývá rovněž oblastí aktivit ve prospěch služeb v obecném zájmu. Jednou ze tří sfér, o kterou se mezinárodní společnost CIRIEC zajímá, je sociální ekonomika. (Dohnalová, Deverová, Šloufová, 2012)

⁸ Dále EHSV

- podíl dětí, které předčasně ukončí školní docházku, by měl být pod hranicí 10 % a nejméně 40 % mladší generace by mělo dosáhnout terciární úrovně vzdělání;
- počet osob ohrožených chudobou by měl klesnout o 20 milionů.“ (Evropská komise, 2010: 5)

Sociální ekonomika má potenciál přispět k plnění cílů strategie Evropa 2020. Organizační struktura a hodnotový systém jejích subjektů v sobě integruje hospodářské a sociální cíle a zajišťuje jejich kombinovatelnost. To znamená, že iniciativy sociální ekonomiky vytvářejí ekonomický i sociální prospěch pro společnost. V rámci inteligentního růstu sociální ekonomika rozvíjí znalostní a inovativní ekonomiku, kdy např. díky subjektům sociální ekonomiky, které působí ve finančním sektoru, došlo k rozmachu etického bankovníctví a mikroúvěrů. K udržitelnému růstu sociální podniky přispívají svými hodnotovými systémy, které jsou založeny na solidárním chování k okolí, přijetí sociálních nákladů a tvorbě pozitivních externalit. Co se týče cíle zaměstnanosti, sociální ekonomika se podílí na snižování nezaměstnanosti a sociálního a pracovního vyloučení ohrožených kategorií obyvatelstva. (Chaves a Monzón, 2012)

Aktivní politika zaměstnanosti Evropské unie

Evropská unie iniciuje podporu ekonomických aktivit třetího sektoru. Sociální ekonomika je podporována v její aktivní politice zaměstnanosti a iniciativy sociální ekonomiky jsou Evropskou komisí určeny jako nástroj Národních akčních plánů zaměstnanosti. Organizace působící v jejím rámci vznikají zdola, vytvářejí nová pracovní místa a na místní úrovni mohou nabízet doplňující či alternativní způsoby uspokojování potřeb občanů. (Dohnalová et al, 2009; Dohnalová, Deverová a Šloufová, 2012)

2.3.2. Sociální ekonomika a krize evropského sociálního státu

Sociální stát, který v evropských zemích nastoupil svou cestu po druhé světové válce, zdůrazňuje zajištění blahobytu svých občanů v podmínkách selhávání tržního mechanismu. Zasahuje proto do funkcí trhu a dosahuje významných rozměrů v sociální

oblasti. Státní systémy redistribuce se od 70. let dostávají do krize a pro krizi evropského sociálního státu se hledá řešení. To bylo na určitý čas nalezeno v návratu liberálního trhu na místa dlouho obsazená státem. Takové řešení nicméně vyvolává hrozbu narušení sociálního smíru.

Třetí sektor je identifikován jako třetí do hry. V konceptu třetího sektoru jako sektoru nevládních neziskových organizací, oddělených od státu a trhu, je neziskovost chápána jako nedistribuce zisku a je odměňována daňovými úlevami. Ne-pro-ziskové organizace účastníci se trhu, přestože nikoli jen pro zisk, nejsou konceptuálně mezi subjekty třetího sektoru zahrnovány. Existují snahy o modernizaci sociálního státu a decentralizaci určitých jeho sociálních kompetencí na nižší úrovně (vládní i nevládní) a sociální stát se při tom zaměřuje na různé strategie a nástroje. Evropští badatelé přichází s konceptem sociální ekonomiky a sociálního podniku jako nového či doplňujícího přístupu ke třetímu sektoru. (Hunčová, 2007)

2.4. Sít' vědeckých institucí pro studium vývoje sociální ekonomiky v Evropě EMES

Charta sociální ekonomiky přiznává subjektům sociální ekonomiky specifika plynoucí z odlišných národních tradic každého členského státu a různorodost právních forem. Zároveň představuje charakteristiky, které jsou všem těmto podnikům společné. (Dohnalová, 2010) Přestože jsou pojmy sociální ekonomika, sociální podnikání a sociální podnik určitým způsobem teoreticky vymezeny, v některých státech nejsou vůbec přijaty, anebo se na ně nahlíží různým způsobem. V druhé kapitole jsem poukázala na skutečnost, jak rozdílné může být chápání sociálního podnikání a sociálního podniku. (pozn. autorky)

Jacques Defourny, zakladatel sítě vědeckých institucí pro studium vývoje sociální ekonomiky v Evropě EMES, navrhuje v přístupu k sociálnímu podnikání zohlednit stanoviska více disciplín, rozdílné národní tradice i postoj Evropské unie. (Dohnalová, 2006) Sít' EMES se svou činností pokouší podpořit vzájemné porozumění mezi různými přístupy a skupinami výzkumníků a rozpracovává obecný koncept sociálního podniku s jeho příslušnými znaky. (Dohnalová, Deverová a Šloufová, 2012)

V současnosti je považována za nejvýznamnější síť badatelů na poli třetího sektoru a sociálního podniku. (EMES Facts Sheet, 2014)

2.4.1. Vznik a vývoj EMES

Síť EMES se skládá z univerzitních výzkumných center a individuálních badatelů, jejichž hlavním cílem je postupně vytvářet soubor teoretických a empirických znalostí týkajících se konceptů sociální ekonomiky – sociální podnik, sociální podnikání, sociální ekonomika a solidární ekonomika. Vznikla v roce 1996 jako mezinárodní skupina vědců původně sponzorovaná Evropskou unií. V roce 2002 byla v Bruselu formálně etablována jako nezisková organizace a to v návaznosti na úspěch výzkumného programu s názvem Vznikání sociálních podniků v Evropě⁹, na jehož základě také získala své pojmenování. (EMES Who, s.d.; EMES Facts Sheet, 2014) „Síť publikuje multidisciplinární studie, jejichž cílem je porozumět odlišným zkušenostem na národních úrovních a seznámit se s tím, jak jsou na těchto úrovních zakotvené subjekty třetího sektoru.“ (Dohnalová, Průša et al., 2011: 31)

EMES si vybudovala silnou globální pozici a spolupracuje s centry excelence v Asii, Severní Americe, Latinské Americe a Africe, a směřuje k upevnování své globální pozice a rozšíření spolupráce s centry excelence na všech kontinentech. Vedle budování souboru teoretických a empirických znalostí týkajících se sociálního podniku, sociálního podnikání, sociální ekonomiky a solidární ekonomiky, se EMES zaměřuje také na problematiku sociální inovace a třetího sektoru. V neposlední řadě usiluje o poskytnutí vědecky podložené evidence evoluce sociálního podniku a aktivního občanství v jednotné Evropě. (EMES Facts Sheet, 2014)

⁹ The Emergence of Social Enterprises in Europe, 1996 - 1999

2.4.2. Organizační struktura EMES

EMES je složena z institucionálních členů, individuálních členů, představenstva, koordinační jednotky a dalších sítí a partnerů. Institucionálních členů je do činnosti EMES zapojeno celkem 15 a pocházejí z 11 různých evropských zemí – Itálie, Francie, Belgie, Dánsko, Irsko, Portugalsko, Španělsko, Velká Británie, Norsko, Švédsko a Finsko. (EMES Who, s.d.) Z velké části se jedná o výzkumná centra zabývající se konceptem sociálního podniku. Institucionální členové zauímají většinu křesel v představenstvu a jsou jádrem fungování sítě – vedou kolektivní výzkumné projekty a pořádají konference. (EMES Institutional, s.d.)

Individuálním badatelům z celého světa otevřela EMES členství od dubna 2013 za účelem podpory výměny informací. Počet individuálních badatelů nyní dosahuje čísla 113 původem z 32 různých zemí světa – Kiribati, Chile, Etiopie, Libanon, Indie, Japonsko aj. Čtvrté konference výzkumného záměru EMES, konané roku 2013 v Liège, se účastnilo na 350 výzkumníků. Individuálními členy jsou rovněž studenti aspirující na titul Ph.D. (EMES Individual, s.d.; EMES Facts Sheet, 2014)

Jedním ze stěžejních článků organizační struktury sítě EMES je představenstvo složené z deseti členů volených valným shromážděním. Kromě institucionálních členů mohou být do představenstva jmenováni také zástupci z řad individuálních badatelů a studentů Ph.D. Představenstvo se schází minimálně dvakrát do roka a věnuje se otázkám strategického plánování a monitoruje progres sítě. Velice důležitou postavou je profesor Jacques Defourny, ředitel Centra sociální ekonomiky na Univerzitě v Liège. Stál při zrodu Sítě EMES a až do roku 2010 byl jejím prezidentem. V současné době zastává post hospodáře. V rámci své výzkumné a publikační činnosti se zaměřuje zejména na vznikání sociálních podniků v různých částech světa. Současným prezidentem EMES je dánský profesor Lars Hulgård a zbývajícími členy představenstva Carlo Borzaga, Taco Brandsen, Jean-Luis Laville, Marthe Nyssens, Michael Roy, Mary O'Shaughnessy, Roger Spear a Isabel Vidal. Členové představenstva jsou autory velké části publikací a editory výzkumných studií, které EMES vydává. Tyto práce jsou citovány v právních dokumentech a politických programech v různých zemích. Evropská komise, Rozvojový program OSN, Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj a další národní a

regionální vlády často využívají vědce Sítě EMES jako expertní poradce. (EMES Board, s.d.; EMES Facts Sheet, 2014)

EMES má také koordinační jednotku, která vznikla v roce 2004 a má na starosti správu projektových aktivit sítě. Koordinační jednotka a členové se věnují řadě iniciativ – výzkumná a edukační činnost, šíření povědomí o aktivitách sítě a organizování mezinárodních akcí. V neposlední řadě síť EMES pracuje na neustálém rozšiřování mezinárodní sítě partnerů z oblastí ležících mimo evropský prostor. (EMES Coordination, s.d.)

2.4.3. Zaměření a činnost EMES

Evropská výzkumná síť EMES se zaměřuje na socioekonomické subjekty. Ačkoliv význam i četnost socioekonomických entit v Evropě i jinde roste, zůstává tato problematika stále nedostatečně prozkoumána. Propojuje různé disciplíny humanitních věd – sociologii, ekonomii, politiku, management, historii, právo, psychologii či kulturní studia. Výzkum se doposud zaměřoval především na evropské prostředí s jeho specifickými tradicemi, díky nimž se odlišuje od ostatních oblastí světa, v současnosti se nicméně příslušníci EMES pokouší rozšířit své výzkumné aktivity i do dalších geografických území jako je Latinská Amerika a Východní Asie. (EMES Focus, s.d.)

Na svých webových stránkách EMES uvádí pět sfér, které jsou pro její výzkumnou činnost výchozí – třetí sektor, neziskový sektor, sociální ekonomika, solidární ekonomika a sociální podnik. Na oblasti v rámci výše zmíněných pěti sfér cílí veškeré své mezinárodní výzkumné projekty. (EMES Focus, s.d.) Konkrétně se jedná o oblast sociálního podniku, třetího sektoru, osobních a sociálních služeb, pracovní integrace a sociální inovace. Od svého vzniku síť dokončila 8 velkých výzkumných projektů a 4 další nyní stále probíhají. Jedním z těchto výzkumů, který probíhá v rozmezí let 2013 až 2017, je projekt ICSEM: International Comparative Social Enterprise Models. (EMES Research, s.d.)

Do projektu ICSEM je zapojena i Katedra studií občanské společnosti Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze v čele s doc. Ing. Marií Dohnalovou a Ing. Kateřinou Legnerovou, MBA, MSc. V tomto kontextu vznikla v roce 2014 publikace Výzkum sociálních podniků v ČR – 2014, kde je hlavními autorkami a studenty a

studentkami navazujícího magisterského oboru Studia občanského sektoru FHS UK podle zahraniční metodiky EMES zpracováno a popsáno 27 českých sociálních podniků. (Dohnalová, Legnerová et al., 2014)

EMES také rozvíjí intenzivní postgraduální tréninkové programy a podporuje formování vzdělávacích programů na univerzitní půdě. Vychází přitom ze zkušeností nabytých v průběhu rozmanitých výzkumných aktivit a tematicky orientuje tuto svou činnost na problematiku třetího sektoru a sociálního podniku. Organizuje například mezinárodní letní školy pro Ph.D. studenty, kde pod záštitou odborníků dochází k propojení teorie s praxí. (EMES Training, s.d.) Členové sítě působí rovněž jako vyučující magisterských oborů zaměřených na sociální podnik a sociální podnikání, management ve veřejné správě a neziskovém sektoru, dobrovolnický sektor a sociální ekonomiku, nebo na jednotlivých univerzitách vedou samostatné kurzy, např. Financing of Social Enterprise, CES, University of Liège, Belgium. (EMES Members', s.d.)

V roce 2011 síť EMES zahájila iniciativu s názvem FETSE¹⁰, která podporuje vývoj vysoce kvalitních a dostupných univerzitních studijních programů orientovaných na sociální podnik a sociální podnikání. Cílem iniciativy je prosazovat a posilovat již existující studijní programy a povzbuzovat tvorbu programů nových, rozšířit světovou spolupráci mezi univerzitami, studenty, provozovateli v praxi a dalšími zájemci, a stimulovat nové příležitosti pro vzdělávání. (EMES FETSE, s.d.) EMES dále pořádá symposia, konference a workshopy, ať již na pravidelné každoroční bázi či příležitostně ve vztahu k aktuálním výzkumným projektům. (EMES Events, s.d.)

Jak lze vidět, výzkumná činnost evropské sítě EMES pokrývá rozsáhlé a komplexní tematické oblasti. Primárně se však orientuje na koncept sociálního podniku a následně konkrétní podobu tohoto konceptu v jednotlivých zemích. (pozn. autorky)

„Sociální podniky vykonávají sociálně prospěšné aktivity v řadě odvětví. Mezi nejvýraznější patří mimo jiná odvětví sociálních služeb místní rozvoj a pracovní integrace znevýhodněných osob. Poslední jmenovaná oblast zaměření je se sociálními podniky v Evropě spojována nejvýrazněji.“ (Dohnalová, Průša et al., 2011: 35-36) Takový typ sociálního podniku se nazývá integrační sociální podnik. (pozn. autorky)

¹⁰ The Forum on Education and Training on Social Enterprise

2.5. Hlavní výstupy studií EMES

V následujících dvou podkapitolách je popsán koncept ideálního typu sociálního podniku a integračního sociálního podniku dle EMES. Tyto koncepty jsou podkladem pro praktickou část práce. (pozn. autorky)

2.5.1. Koncept ideálního typu sociálního podniku

„Dominantní úlohu při vymezení chápání sociálních podniků v Evropě hrají výzkumníci ze společnosti EMES...“ (Dohnalová, Deverová a Šloufová, 2012: 55) Výzkumný projekt sítě EMES s názvem Vznikání sociálních podniků v Evropě, realizovaný v rozmezí let 1996 až 1999 v patnácti zemích Evropské unie, dal vzniknout knize s názvem Vznik sociálního podniku¹¹, která mapuje nejvýznamnější kroky v rozvoji sociálního podnikání v Evropě. (Defourny, 2001)

Publikace se stala pro výzkumnou činnost sítě EMES klíčovou, jelikož podává definici setu indikátorů tzv. ideálního typu sociálního podniku. (Defourny, 2001) Označení sociální podnik se ve světě používá stále častěji, někdy je však vztahováno na velmi rozdílné reality. V závislosti na kontextu, ve kterém se pojem používá, lze narazit na jeho různá vysvětlení. V USA je například sociálním podnikatelem stále častěji nazýván každý, kdo vyvíjí jakoukoliv iniciativu se sociálními cíli. Jindy je označení sociální podnik používáno pouze s odkazem na aktivity spojené se sociální a pracovní integrací. Význam pojmů ‚sociální‘ a ‚podnik‘ je sám o sobě značně široký a ve chvíli, kdy tyto dva pojmy spojíme dohromady, zmatek a nejasnost může narůstat. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004) Evropská výzkumná společnost EMES proto vytvořila koncept ideálního typu sociálního podniku, jehož smyslem je podpořit vzájemné porozumění mezi přístupy a skupinami badatelů po celém světě. (EMES Social, s.d.)

Indikátory ideálního typu sociálního podniku nemají sloužit jako soubor podmínek, které organizace musí splňovat, abychom ji mohli pokládat za sociální podnik. Koncept ideálního typu sociálního podniku představuje preskriptivní kritéria a konstituuje tak

¹¹ The Emergence of Social Enterprise, 2001

především nástroj či jakýsi pomyslný kompas pomáhající badatelům popsat postavení pozorovaných subjektů v galaxii sociálních podniků a stanovit hranice souboru organizací, které budou považovat za sociální podniky. (EMES Social, s.d.) Síť EMES tak vytvořila metodologii zkoumání sociální ekonomiky, kterou je v rámci výzkumných projektů možné aplikovat a prověřovat její relevanci v kontextu odlišných národních tradic. Jedná se o sjednocený přístup ke zkoumání sociálních podniků. (pozn. autorky)

Počáteční pracovní definice klasifikovala indikátory podniku do sociální a ekonomické dimenze. (Defourny, 2001) Pro účely mezinárodního srovnávacího výzkumu¹², který identifikoval hlavní shody a rozdíly v pojetí sociálního podniku v Evropě a USA, autoři Defourny a Nyssens (2012) poukázali na vhodnost členění indikátorů do tří, spíše než dvou podskupin. Takové dělení provedli proto, aby zvýraznili konkrétní formy řízení specifické pro ideální typ sociálního podniku dle EMES. K sociální a ekonomické dimenzi byla přidána kategorie participativního řízení podniku.

Sociální dimenze

Za indikátory sociální dimenze sociálního podniku jsou považovány:

- cíl prospívat komunitě nebo specifické skupině lidí;
- vznik na podnět skupiny občanů či organizací občanské společnosti;
- omezené rozdělování výnosů. (Defourny, 2001)

Jedním z hlavních cílů sociálních podniků je sloužit komunitě nebo specifické skupině lidí. Sociální přínos pro komunitu je hlavním motivem ekonomické aktivity a nejedná se o její vedlejší produkt. Na stejné úrovni je hlavní charakteristikou sociálních podniků zájem podporovat smysl pro sociální zodpovědnost na místní úrovni. Sociální podniky jsou výsledkem kolektivní dynamiky. Vznikají dobrovolně z iniciativ občanů, kteří jsou součástí komunity nebo skupiny se stejnou potřebou či zájmem, a kolektivní rozměr sociálních podniků musí být zachován. Sociálními podniky nejsou pouze organizace řídicí se podmínkou absolutního zákazu přerozdělování zisku, ale rovněž takové, které mohou zisk v omezené míře přerozdělovat mezi své podílníky. (Defourny, 2001; Dohnalová, Deverová a Šloufová, 2012)

¹² The EMES Approach of Social Enterprise in a Comparative Perspective, 2012

Ekonomická dimenze

Za indikátory ekonomické a podnikatelské dimenze sociálního podniku jsou považovány:

- trvalá ekonomická aktivita produkující statky nebo služby;
- značné ekonomické riziko;
- alespoň minimální podíl placené práce. (Defourny, 2001)

Sociální podniky trvale vyrábějí výrobky nebo poskytují služby lidem. Soustavné poskytování zboží a/nebo služeb tvoří jeden z hlavních důvodů jejich existence a vymezuje je oproti tradičním nestátním neziskovým organizacím, jejichž náplní je účast v dobročinných aktivitách nebo přerozdělování finančních toků. Při vzniku sociálních podniků na sebe zakladatelé berou plné či částečné ekonomické riziko. Na rozdíl od většiny veřejných institucí závisí finanční životaschopnost sociálních podniků na úsilí členů i zaměstnanců zajistit potřebné zdroje. Sociální podniky mohou kombinovat peněžní a nepeněžní zdroje, placenou a dobrovolnou práci, nicméně aktivity sociálních podniků vyžadují alespoň minimální podíl placené práce. (Defourny, 2001; Dohnalová, Deverová a Šloufová, 2012)

Dimenze participativního řízení

Za indikátory dimenze participativního řízení sociálního podniku jsou považovány:

- vysoký stupeň autonomie;
- rozhodování nevázané na vlastnictví kapitálu;
- participativní povaha zahrnující zapojení všech aktérů zúčastněných na vykonávané aktivitě. (Defourny a Nyssens, 2012)

Důležitou charakteristikou sociálních podniků je princip „jeden člen, jeden hlas“ v rozhodovacím procesu, či alespoň nezávislost hlasovacího práva na vlastnictví kapitálu. Práva v rozhodovacím procesu jsou sdílena všemi zúčastněnými aktéry. (Defourny, 2001) „Zúčastněnými aktéry mohou být zaměstnanci, klienti či cílová skupina, dobrovolníci, dárci atd. Zapojení může mít buď podobu formální, nebo neformální, ale hlavním smyslem je zde podpora demokratických principů na lokální úrovni prostřednictvím ekonomických aktivit.“ (Dohnalová, Deverová a Šloufová, 2012: 57)

Defourny (2001) dokládá, že takto vymezené iniciativy představují nový nebo oživený výraz občanské společnosti. V západní Evropě se koncept sociálního podniku utváří v rámci tradice sociální ekonomiky a občanského sektoru. (Dohnalová, Deverová a Šloufová, 2012) „Subjekty z obou těchto sfér mění své struktury, nabízejí nové druhy produktů a služeb a hledají nové cesty k diverzifikaci svých zdrojů. Vznikají také zcela nové typy subjektů zaměřené na dosahování sociálních cílů prostřednictvím ekonomické aktivity.“ (Dohnalová, Deverová a Šloufová, 2012: 55) Sociální podniky jsou tak na jedné straně novými subjekty, které mohou být považovány za konkrétní část třetího sektoru. Zároveň však vysvětlují proces rozvoje nového (sociálního) podnikatelského ducha, který navazuje na předchozí zkušenosti a přetváří je. V tomto smyslu sociální podniky reflektují určitý směr vývoje, vlnu zahrnující celý třetí sektor. (Defourny, 2001)

2.5.2. Koncept integračního sociálního podniku

Sociální podniky vykonávají různé aktivity v řadě odvětví, a v různých oblastech zaměření je poté možné pozorovat jejich různé typy. (Dohnalová, Průša et al., 2011) V Evropě jsou sociální podniky nejčastěji spojovány s fungováním integračních sociálních podniků¹³ a to zejména z důvodu, že jsme v současnosti svědky éry poznamenané vysokou nezaměstnaností. Hlavním cílem integračních sociálních podniků je pomoc níže kvalifikovaným nezaměstnaným lidem v pracovní a sociální integraci zpět do společnosti. (EMES PERSE, s.d.)

„Integrační sociální podniky jsou autonomní ekonomické subjekty, jejichž hlavním cílem je pracovní integrace lidí, kteří se potýkají s vážnými překážkami na trhu práce. Integrace je dosahováno výrobní činností šitou jednotlivcům na míru nebo zaškolováním pracovníků za účelem zvýšení jejich kvalifikace. Integrační sociální podniky jsou aktivní v různých oblastech, v Evropě jsou to nejčastěji: manuální práce (stavební a tesařské práce), sběr a recyklace odpadu, údržba veřejných prostranství či zeleně a balení produktů.“ (Davister, Defourny a Gregoire, 2004: 3, překlad vlastní)

¹³ Work Integration Social Enterprises, zkratkou WISE

První výzkumný projekt badatelů sítě EMES zabývající se sociálními podniky v oblasti nácviku pracovních dovedností a pracovní integrace jednotlivců s nízkou kvalifikací nese název ELEXIES¹⁴. Uskutečnil se v letech 2001 až 2003 a měl víceméně popisný charakter. Ve 12 státech Evropské unie byly zkoumány hlavní rysy tamních integračních sociálních podniků a na základě komparativní analýzy vznikl inventář jejich 39 odlišných typů. Odlišnosti mezi kategoriemi byly reflektovány na základě podoby integračních programů, které organizace nabízely, co se týče způsobů integrace, statusu pracovníků, významu odborné přípravy pracovníků, cílových skupin a typů mobilizovaných zdrojů. Různé klasifikace reflektují rozmanitost iniciativ sociální ekonomiky nabízejících sociální a pracovní integraci. Navzdory odlišnostem integrační sociální podniky vykazují společnou identitu sociálního podniku. Výzkumníci zkombinovali indikátory ideálního typu sociálního podniku s kritérii typickými pro oblast nácviku pracovních dovedností a pracovní integrace jednotlivců s nízkou kvalifikací a výstupem se stal koncept integračního sociálního podniku.

V rámci výzkumného projektu PERSE¹⁵ byla v letech 2001 až 2004 výzkumníky EMES provedena komparativní analýza 160 integračních sociálních podniků v 11 zemích Evropské unie. Hlavním cílem tohoto výzkumného projektu byl další rozvoj konceptu integračního sociálního podniku a badatelé měřili sociální a ekonomickou výkonnost těchto podniků. Došli k závěru, že kromě pracovní integrace integrační sociální podniky často poskytují osobní a sociální služby. Důležitou podmnožinou těchto služeb je zajišťování veřejných nebo kvazi veřejných statků, jako je péče o děti a seniory, bazary pro chudé či zabezpečování dopravy pro jedince s omezenou pohyblivostí. Cílem pak není pracovní integrace, nýbrž spíše zvýšení hodnoty té které problematiky v očích společnosti. (Defourny, 2004; Davister, Defourny a Gregoire, 2004)

Definice konceptu integračního sociálního podniku dle EMES vychází z vymezení 9 indikátorů ideálního typu sociálního podniku. Indikátory tvoří konceptuální rámec definice a, jak již bylo řečeno, jsou doplněny o kritéria typická pro integrační sociální podniky. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004)

¹⁴ L'entreprise sociale: lutte contre l'exclusion par l'insertion économique et sociale

¹⁵ The Socio-Economic Performance of Social Enterprises in the Field of Work Integration

Jasně vyjádřený cíl prospívat komunitě nebo specifické skupině lidí

Cíl prospívat komunitě je jedním z klíčových rysů evropských integračních sociálních podniků. Tento typ sociálních podniků se snaží integrovat a/nebo zaškolit osoby nacházející se v obtížné situaci na trhu práce a vynakládají tak úsilí pomoci specifické skupině znevýhodněných osob, která obvykle nepatří mezi zakladatele nebo manažery podniku. Společný zájem, či přinejmenším zájem sahající za individuální zájmy zakladatelů, vlastníků a manažerů, utváří jejich podstatnou charakteristiku. Některé integrační sociální podniky rovněž prospívají komunitě vykonáváním činnosti v určité oblasti: sociální a ekonomický rozvoj území, sběr a recyklace odpadu či zajištění sociálních služeb, které nejsou poskytovány státem. Sociální cíle organizace není nutné v zakládacích dokumentech integračního sociálního podniku explicitně uvádět. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004)

Omezené rozdělování výnosů

Většina integračních sociálních podniků respektuje zásadu nerozdělování zisku nebo ukládá na individuální osvojení zisku určitá omezení. Zisky raději reinvestuje do sociálně a pracovně integračních projektů. Zásada nerozdělování zisku nebo jeho omezeného rozdělování je často ve vazbě na právní formu podniku povinně vyžadována. Je tomu tak v případě neziskových organizací, družstev a nadací. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004)

Rozhodování nevázané na vlastnictví kapitálu

V majoritní části integračních sociálních podniků není rozhodovací pravomoc v rámci organizace vázána na vlastnictví kapitálu. V případě družstev může být v některých případech rozhodování spojeno s vlastnickým podílem na základním kapitálu, rozhodovací pravomoc ovšem poté není úměrná k počtu vlastněných podílů. Na vedení organizace participují rovněž samotní pracovníci nebo uživatelé služeb. Často je v rozhodovacím procesu aplikován princip ‚jeden člen, jeden hlas‘ a volby zástupců organizace probíhají demokraticky. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004)

Trvalá ekonomická aktivita produkující statky a/nebo služby

Velká většina integračních sociálních podniků trvale vyrábí výrobky a/nebo je poskytovatelem služeb. Cílem takových aktivit je zaměstnat cílovou skupinu, nebo se s ní věnovat nácviku pracovních dovedností v běžném pracovním prostředí. Produktivní aktivitě (výroba výrobků nebo poskytování služeb) ale není přikládána stejná důležitost ve všech typech integračních sociálních podniků. V případě zaměstnaneckých družstev a pracovně integračních podniků je trvalá produktivní aktivita základním kamenem, jelikož všechny jejich zdroje pocházejí z prostředí trhu. V případě, kdy je cílem pracovníky vyškolit nebo zaměstnat, produktivní aktivita zůstává pouze prostředkem k dosažení cíle. Tržní zdroje nejsou nezbytné, protože integrační sociální podniky jsou v tomto případě dotované státem, dostávají dary a podporu od dobrovolníků. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004)

Alespoň minimální podíl placené práce

U všech integračních sociálních podniků zahrnutých do výzkumného projektu bylo zaznamenáno, že generují placená pracovní místa. Neexistuje žádný integrační sociální podnik, který by fungoval pouze na práci dobrovolníků. Počet dobrovolníků a placených zaměstnanců se u těchto organizací různí. Některé podniky najímají především placené zaměstnance, v jiných organizacích většina vedoucích pracovníků sestává z dobrovolníků. Některé integrační sociální podniky nenabízejí plat, ale spíše jistou finanční podporu – jedná-li se o stáže nebo zaměstnanecký status. V některých případech pracovníci nejsou placeni z důvodu, že je jim výměnou za produktivní aktivitu poskytnuto zaopatření základních podmínek pro život ve společnosti. Personál organizace je však placený téměř vždy. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004)

Vysoký stupeň autonomie

Většina zkoumaných evropských integračních sociálních podniků má vysoký stupeň autonomie v oblasti řízení vlastní činnosti prostřednictvím nezávislých rozhodovacích orgánů. Nejsou řízeny ani kontrolovány veřejnými autoritami. Jsou vedeny lidmi, kteří je založili, a sami tak rozhodují o cílech, orientaci a řízení podniku. Tato

autonomie je ve množství podniků omezená například kritérii pro získávání veřejných dotací. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004)

Značné ekonomické riziko

Z komerčních aktivit provozovaných na konkurenčních trzích či z nejistoty spojené se získáváním a obnovou veřejných dotací plyne pro evropské integrační sociální podniky značné ekonomické riziko. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004)

Vznik na podnět skupiny občanů či organizací občanské společnosti

V 10 z 11 zkoumaných zemích jsou integrační sociální podniky často výsledkem kolektivní dynamiky. Vznikají nejčastěji na podnět sociálních podnikatelů (sociální pracovníci, školitelé, ředitelé organizací aj.) a osob reprezentujících určitou skupinu či komunitu (rodiče handicapovaných, dlouhodobě nezaměstnaní aj.). Někdy jsou založeny z podnětu konkrétní organizace, která však sama vznikla na základě kolektivní dynamiky, a další podniky jsou zase zakládány veřejnými orgány státu, regionu či samostatné správní jednotky. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004)

Participativní povaha zahrnující zapojení všech aktérů zúčastněných na vykonávané aktivitě

Pouze málo integračních sociálních podniků ve skutečnosti připouští možnost participace pracovníků a/nebo uživatelů služeb v rozhodovacím procesu organizace. Princip demokratického řízení, který je v teorii sociální ekonomiky tolik podporován, je v případě integračního sociálního podniku těžko realizovatelný. Lze tvrdit, že rozmanitá postižení či znevýhodnění osob zapojených do procesu integrace vytváří z demokratických principů spíše utopii. Některé typy integračních sociálních podniků navíc nabízejí přechodné zaměstnání a pracovníci tak v organizaci nezůstávají dost dlouho na to, aby měli možnost reálně ovlivnit její budoucí fungování. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004)

Analýza integračních sociálních podniků na základě definice konceptu ideálního typu sociálního podniku dle EMES ukazuje, že v rámci některých kritérií se definice integračního sociálního podniku od konceptu ideálního typu liší, stále je však možné nalézt i kritéria společná. Kombinací takových kritérií vzniká jakýsi společný profil. (pozn. autorky)

Cílem všech integračních sociálních podniků je prospívat komunitě. Za tímto účelem si organizace budují podnikatelskou logiku – trvale vyrábí výrobky a poskytují služby, generují placená pracovní místa, mají vysoký stupeň autonomie v oblasti řízení vlastní činnosti a berou na sebe značná ekonomická rizika. Integrační sociální podnik je ekonomická organizace explicitně fungující v zájmu o dosažení sociálního cíle prostřednictvím pomoci směřované ke skupinám znevýhodněným na trhu práce, a tento rys ztělesňuje jeho originalitu. Vzniká na základě kolektivní dynamiky a rozhodování se neváže na vlastnictví kapitálu. Vlastnictví kapitálu nerozhoduje ani v případě rozdělování výnosů. Hlavní rozdíl oproti sociálním podnikům fungujícím v jiných oblastech je skutečnost, že aby bylo sociálního cíle integračního sociálního podniku dosaženo, není možné, aby měli zaměstnanci významnější podíl na vedení organizace. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004)

2.6. Prosazování konceptu sociální ekonomiky, sociálního podnikání a sociálního podniku v České republice

Myšlenka sociální ekonomiky se v místních podmínkách začala prosazovat ještě před vstupem České republiky do Evropské unie. V letech 1998 až 2006 byly rámci podpory programu Phare realizovány první projekty s vazbou na sociální ekonomiku. (GLE-REDECo, 2008) „Pilotní investiční projekty v oblasti ekonomické a sociální soudržnosti pomohly vytvořit a testovat struktury, jejichž funkčnost byla předpokladem pro úspěšné zahájení čerpání ze strukturálních fondů a Fondu soudržnosti po vstupu ČR do EU.“ (MFCR, 2007) Projekty byly většinou zaměřeny na podporu podnikání osob znevýhodněných na trhu práce. (GLE-REDECo, 2008)

Systematicky a koordinovaně se však koncepce sociální ekonomiky v České republice začíná budovat po vstupu České republiky do Evropské unie, konkrétně v rámci implementace Iniciativy Společenství EQUAL¹⁶. Program CIP EQUAL, spolufinancovaný z Evropského sociálního fondu, byl jedním z nástrojů na dosažení cílů Evropské strategie zaměstnanosti¹⁷ v programovém období 2000 – 2006. Evropská komise ho vyhlásila kontinuálně v návaznosti na Iniciativy Společenství ADAPT a EMPLOYMENT implementované v předchozím programovacím období. (GLE-REDECo, 2008)

Hlavním cílem CIP EQUAL bylo „...přispívat k zajišťování rovného přístupu k zaměstnání prostřednictvím hledání a ověřování postupů potlačujících diskriminaci a nerovnost při práci a při hledání zaměstnání.“ (Strukturalni-fondy, s.d.) Záměrem bylo vytvořit a uplatnit nástroje na podporu znevýhodněných skupin obyvatelstva (dlouhodobě nezaměstnaných, nízko-kvalifikovaných, absolventů škol, starších občanů, osob se zdravotním postižením, etnických menšin, žen, azylantů apod.). Koncepce sociální ekonomiky byla podpořena v rámci vyhlášených tematických oblastí, konkrétně druhého pilíře ESZ: Rozvoj podnikání. Tematická oblast 2.1 byla zaměřena na „otevírání procesu zakládání podniků vůči všem prostřednictvím poskytování nástrojů potřebných pro zakládání podniků a pro identifikaci a využívání nových příležitostí pro rozvoj zaměstnanosti v městských a venkovských oblastech.“ (ibid.) Zejména se však projekty cílené na prosazování koncepce sociální ekonomiky realizovaly v rámci tematické oblasti 2.2 „posilování sociální ekonomiky (třetího sektoru), zejména komunitních služeb se zaměřením na zvyšování kvality práce.“ (ibid.)

V evropském kontextu je proces institucionalizace sociálních podniků často vázán na vývoj veřejných politik. (Defourny a Nyssens, 2010) Jinak tomu není ani v prostředí České republiky. (pozn. autorky)

Realizací projektů se myšlenka sociálního podnikání prakticky prosazuje. Aby však komunikace všech zainteresovaných osob byla efektivní, je třeba řešit také aspekt teoretický a vytvořit široce přijímaný jednotný výklad pojmů sociální ekonomika, sociální podnikání a sociální podnik. (GLE-REDECo, 2008) Definice těchto konceptů je poté

¹⁶ Dále CIP EQUAL

¹⁷ Dále ESZ

možné zapracovávat do právního řádu a postupně pro ně vytvářet stabilní institucionální prostředí podporující jejich další praktické prosazování a rozvoj. (pozn. autorky)

Sociální ekonomika, sociální podnikání a sociální podnik jsou v českém prostředí prozatím určovány pomocí zahraničních přístupů a pojetí. (Dohnalová, Deverová a Šloufová, 2012) Na tvorbě definic se v České republice intenzivně pracuje od roku 2008, kdy poprvé došlo k vymezení základních pojmů expertní skupinou NESEA¹⁸. Dnes již můžeme v českých podmínkách registrovat zřetelné výsledky snah o ukotvení sociální ekonomiky. (pozn. autorky)

Donedávna český právní řád pojem sociální ekonomika a sociální podnik vůbec neznal. To se změnilo na základě předpisu č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních společnostech a družstvech s účinností od roku 2014, kde je zapracován koncept integračního sociálního podniku v podobě sociálního družstva. V rámci této zákonné úpravy dochází poprvé k vymezení základních znaků sociálního podniku, v tomto případě integračního. Na právní úpravu sociálních družstev mají platformy zabývající se sociální ekonomikou v České republice ambice dále navazovat a například zapracovat integrační sociální podniky do zákona o zaměstnanosti a do jiných právních předpisů. (RAVL, 2013) Je zřejmé, že „...bez jednoznačné legislativní podpory nelze očekávat trvalou udržitelnost a významný přínos většiny existujících i nově vznikajících sociálních podniků.“ (RAVL, 2013: 3)

V současnosti se chystá nový zákon o sociálním podnikání. Jeho překladačem je ministr pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu Mgr. Jiří Dientsbier, spolu předkladatelem poté Ministerstvo práce a sociálních věcí a Ministerstvo průmyslu a obchodu. Věcný záměr zákona o sociálním podnikání byl do legislativního plánu vlády začleněn na první čtvrtletí roku 2015, paragrafové znění by poté mělo být předloženo ve čtvrtletí čtvrtém. V souvislosti se zákonem dojde mimo jiné k vymezení sociálního podniku, jeho příslušných znaků a podmínek, za kterých bude sociálním podnikům poskytována podpora. Definice se plánují přenést od Tematické sítě pro sociální ekonomiku TESSEA¹⁹. (Vyskočil, 2014; Bednářiková, s.d.)

¹⁸ Viz podkapitola 2.6.1.

¹⁹ Viz podkapitola 2.6.2. a 2.6.3.

2.6.1. Národní expertní skupina pro sociálně-ekonomické aktivity NESEA

V rámci implementace CIP EQUAL byly v České republice ustaveny Národní tematické sítě (NTS) fungující na principu síťové spolupráce, tzn. zapojení klíčových aktérů ze všech úrovní a typů institucí státu. Tímto způsobem dochází k zajištění vzniku inovativních nástrojů odpovídajících aktuálním potřebám, jejich úspěšnému prosazení do politiky a praxe, a vzájemnému učení se ze zkušeností a sdílení znalostí. (Tematické sítě, s.d.) V roce 2006 byla ustavena Národní tematická síť C²⁰ Posilování sociální ekonomiky, zejména komunitních služeb, jejíž členové se již od počátku pokoušeli odstranit zábranu v podobě neexistence definice sociálního podniku v prostředí České republiky. (Zápis NTS C, 2006)

V roce 2007 byla za účelem zformulování definice sociální ekonomiky, sociálního podnikání a sociálního podniku v podmínkách České republiky při NTS C ustavena Národní expertní skupina pro sociálně-ekonomické aktivity NESEA²¹. Potřeba vytvořit široce přijímané definice spojila odborníky z neziskových organizací, družstev, akademické obce i státní sféry. (GLE-REDECo, 2008) V rámci NESEA nejprve probíhala debata „...o ideální podobě sociální ekonomiky v kontextu EU a posléze se diskuze zaměřila na aplikovatelnost evropského modelu na české podmínky.“ (GLE-REDECo, 2008: 11)

Neexistence jednotného výkladu do této chvíle brzdila prosazování evropských modelů sociální ekonomiky a sociálního podnikání v České republice. Jedná se o „...první ucelený pokus o jednotné pojetí sociální ekonomiky, sociálního podnikání a sociálního podniku v této zemi.“ (Definice NESEA, 2014)

Hlavním výstupem práce skupiny je *tabulka principů a standardů konceptu sociálního podniku* a vymezení dalších základních pojmů, které byly skupinou schváleny v roce 2008. NESEA *definiuje sociální ekonomiku, sociální podnikání a sociální podnik*. (Definice NESEA, 2014) Tato počáteční vymezení dále rozpracovala Tematická síť pro sociální ekonomiku v České republice TESSEA. (pozn. autorky)

²⁰ Dále NTS C

²¹ Dále NESEA

2.6.2. Tematická síť pro sociální ekonomiku TESSEA

Na činnost a výstupy NTS C a expertní skupiny NESEA navázala v rámci projektu Tematická síť pro rozvoj sociální ekonomiky platforma TESSEA, Tematická síť pro sociální ekonomiku v České republice. Projekt byl realizován od června 2009 do listopadu 2011 Novou ekonomikou, o.p.s. v čele s PhDr. Ing. Petrou Francovou, a financován z prostředků Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost a Státního rozpočtu ČR. Na projektu spolupracovali dva zahraniční partneři – School for Social Entrepreneurs, Velká Británie a Univerzita Mateja Bela, Slovensko. (ESFCR, 2009; Bednáriková a Francová, 2011)

TESSEA je názorová platforma sdružující jednotlivce, podnikatele, nestátní neziskové organizace, vysoké školy a další instituce za společným zájmem prosazovat koncept sociální ekonomiky a sociálního podnikání v podmínkách České republiky a zvýšit informovanost o této problematice. V rámci projektu TESSEA vytvářela a rozvíjela model infrastruktury pro rozvoj konceptu sociálního podnikání a prosazovala ho do koncepcí, strategií a politik a podporovala vznik k tomu potřebných nástrojů. Hlavním cílem TESSEA je zavedení a využívání konceptu sociálního podnikání v českém prostředí. V době realizace projektu sdružovala více než 230 členů z řad sociálních podnikatelů, studentů, odborníků z akademické obce a dalších zájemců o téma sociální ekonomiky. (ESFCR, 2009; TESSEA, s.d.; Bednáriková a Francová, 2011) Na výroční členské schůzi v září 2010 se oficiálně přihlásila k Chartě sociální ekonomiky publikované bývalou Stálou evropskou konferencí družstev, vzájemných společností, asociací a nadací, a vyjádřila plné ztotožnění s jejím obsahem. (Dohnalová et al., 2010)

Pro dosažení cíle projektu vyvíjela TESSEA sdružovací a odbornou činnost. Rozšiřovala svou členskou základnu a podporovala síťování za účelem osvěty a šíření informací. Komunikovala s tvůrci politik na národní i regionální úrovni a podporovala prosazování tématu sociální ekonomiky mezi širokou veřejností. Byla aktivní na sociálních sítích a v rámci čtvrtletního zpravodaje vydávala články, rozhovory i natáčela videa na aktuální témata a o příkladech dobré praxe. (Bednáriková a Francová, 2011)

Zprovoznila také webové stránky www.socialni-ekonomika.cz²², které je možné si prostřednictvím webového archivu stále prohlédnout a dohledat zde informace o projektu Tematická síť pro rozvoj sociální ekonomiky a konceptech sociální ekonomiky z rozmezí let 2009 až 2011. (pozn. autorky)

Odborná činnost projektu spočívala v pěti pracovních skupinách v čele s experty na daná témata a dalšími odborníky, kteří zpracovali dílčí analýzy, studie, výzkumy a šetření. Závěrečným výstupem je *Studie infrastruktury sociální ekonomiky v ČR*²³, která byla publikována v roce 2011.

Autoři studie chápou vytvoření jednoznačných definic jako nezbytný předpoklad pro vzájemné porozumění mezi aktéry sociální ekonomiky (finanční instituce, veřejná správa, podnikatelské subjekty, nestátní neziskové organizace atd.), sjednocení pohledu na tuto problematiku a používání jednotné terminologie. Pracovní skupina Definice v čele s doc. Ing. Marií Dohnalovou, CSc. ve spolupráci s ostatními pracovními skupinami vytvořila principy a definice, které byly schváleny výroční členskou schůzí TESSEA v roce 2010, revidovány v roce 2011, a jsou středobodem Studie infrastruktury sociální ekonomiky v ČR.

Uvnitř studie je popsána *tabulka principů a charakteristik konceptu sociálního podniku a definice dalších pojmů – sociální ekonomika, sociální podnikání, subjekt sociální ekonomiky a sociální podnik*. Definice vycházejí z jejich předchozího vymezení skupinou NESEA, jsou však přetvořeny či doplněny a nově je zde představen *koncept integračního sociálního podniku*. (Bednáriková a Francová, 2011)

²² <http://wayback.webarchiv.cz/wayback/20121026151204/http://www.socialni-ekonomika.cz/>

²³ Studie infrastruktury sociální ekonomiky v ČR je dostupná z: http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/images/pdf/Studie_infrastruktury_TESSEA_plna_verze_podzim2011.pdf

2.6.3. TESSEA získává mezinárodní zkušenosti

Na činnost Tematické sítě pro sociální ekonomiku TESSEA navazuje projekt s názvem TESSEA získává mezinárodní zkušenosti. Projekt byl realizován od července 2012 do června 2014 neziskovou organizací P3 – People, Planet, Profit, o.p.s.²⁴, opět v čele s PhDr. Ing. Petrou Francovou. (ESFDB, s.d.; Projekty P3, s.d.)

Společnost P3 vznikla v roce 2011 s posláním prosazovat nové a inovativní přístupy v podnikání s pozitivním dopadem na společnost a převzala tak předchozí iniciativu prosazování a podpory sociálního podnikání v podmínkách České republiky. Poskytuje konzultace, pořádá workshopy a semináře a realizuje tematicky zaměřené projekty. Nabízí pomoc a podporu sociálním podnikatelům na startu při hledání záměru, výběru právní formy, tvorbě podnikatelského plánu a zpracování dotačních žádostí. Sociální podniky zde mohou konzultovat nastavení svých marketingových a obchodních strategií. Pomoc P3 poskytuje také neziskovému sektoru při nalezení vhodného záměru pro cílovou skupinu, tvorbě podnikatelských plánů a zapracování sociálního podnikání do strategií Místních akčních skupin. Komerčním subjektům může pomoci se začleněním sociálního podnikání do CSR strategií. V neposlední řadě rovněž pořádá semináře pro úředníky veřejného sektoru a pomáhá při zapracování sociálního podnikání do strategií a analýz. (P3, s.d.; Výroční zpráva, 2011)

V rámci projektu Ministerstva práce a sociálních věcí²⁵ Podpora sociálního podnikání v ČR, uskutečňovaném od října 2012 do října 2015, vyhrála společnost P3 zakázku na zpracování *sady indikátorů (rozpoznávacích znaků) pro sociální podnik a integrační sociální podnik*²⁶ a dokončila ji v roce 2014. Sady indikátorů vytvářejí potřebné předpoklady pro implementaci sociální ekonomiky jako standardního nástroje sociální politiky a politiky podpory podnikání. (Projekty, s.d.) Sociální podnikání bude oblastí podporovanou v Operačním programu Zaměstnanost. (Habáň, s.d.) Sekundárním cílem zpracování sady indikátorů je koncepčně uchopit téma tak, aby bylo možné v konkrétních

²⁴ Dále P3

²⁵ Dále MPSV

²⁶ Sady indikátorů pro sociální podnik a integrační sociální podnik MPSV jsou ke stažení dostupné z: <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/cz/socialni-podnikani/indikatory>

případech jednoznačně identifikovat, zda se jedná o sociální podnik, případně o integrační sociální podnik. (Projekty, s.d.)

Projekt TESSEA získává mezinárodní zkušenosti, byl financován z prostředků Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost a Státního rozpočtu ČR a spolupracovali na něm tři zahraniční partneři – The Welsh Social Enterprise Coalition, Velká Británie, Foundation for Social and Economic Initiatives, Polsko a DIESIS, Belgie. Jak je zmíněno výše, projekt navázal na stávající činnost Tematické sítě pro sociální ekonomiku TESSEA. TESSEA je nově koordinována společností P3, která ji bude i nadále rozvíjet. (ESFDB, s.d.)

Cílem projektu bylo prostřednictvím činnosti TESSEA poskytnout podporu veřejné správě při zavádění sociálního podnikání. TESSEA zajišťovala sdílení zkušeností a dovedností se zahraničními partnery, jejichž know-how poté aplikovala pro potřeby veřejné správy. Docházelo k šíření know-how také mezi členy, ke kterým byla v rámci projektu směřována podpora a vznikl tak Klub sociálních podnikatelů. (ESFDB, s.d.) Klub funguje při TESSEA a sdružuje vedoucí pracovníky sociálních podniků, s cílem vytvořit prostředí k navazování kontaktů a sdílení zkušeností se sociálním podnikáním. (Klub, s.d.) Také byl vytvořen legislativní návrh integračních sociálních podniků konzultovaný s Úřadem práce ČR a Ministerstvem práce a sociálních věcí. Byla realizována osvětová činnost v regionech a na krajských úřadech co se týče společensky odpovědného zadávání veřejných zakázek jako potenciálně významného zdroje financování sociálních podniků. (Projekty P3, s.d.)

Výsledkem je mimo jiné projektový web www.ceske-socialni-podnikani.cz, který je největším zdrojem informací o sociálním podnikání v České republice. (ESFDB, s.d.) Funguje zde *adresář sociálních podniků*, jehož součástí je přes 200 organizací hlásících se k myšlence sociálního podnikání. Adresář vznikl na základě telefonického šetření a je každý rok aktualizován. (Adresář, s.d.) Na posledním telefonním šetření, realizovaném mezi říjnem 2014 a březnem 2015, jsem se jako stážistka v P3 aktivně podílela.

2.6.3.1. Definice sociální ekonomiky, subjektu sociální ekonomiky a sociálního podnikání

Na webových stránkách www.ceske-socialni-podnikani.cz je také možné sledovat pokračování činnosti TESSEA jak v síťování zainteresovaných aktérů a šíření informací ohledně sociální ekonomiky tak v práci na tvorbě a postupném revidování konceptů a definic spojených se sociální ekonomikou. Jejich poslední revize proběhla v roce 2014. (pozn. autorky)

Sociální ekonomika

„Jedná se o souhrn aktivit uskutečňovaných subjekty sociální ekonomiky, jejichž cílem je zvýšit zaměstnanost v místních podmínkách anebo uspokojit další potřeby a cíle komunity v oblasti ekonomického, sociálního a environmentálního rozvoje.“ (Principy a definice, s.d.)

Subjekt sociální ekonomiky

„Subjekty sociální ekonomiky jsou sociální podniky, podpůrné finanční, poradenské a vzdělávací instituce pro sociální podnikání a nestátní neziskové organizace, které vykonávají ekonomické aktivity za účelem pracovního uplatnění svých klientů nebo pro dofinancování svého poslání. Subjekty sociální ekonomiky sdílí společné rysy, kterými jsou naplňování veřejně prospěšného cíle, demokratické rozhodování, podpora iniciativy občanů, nezávislost na veřejných či soukromých institucích, jiný způsob zacházení se ziskem, zohledňování environmentálních aspektů, uspokojování přednostně místních potřeb a využívání přednostně místních zdrojů.“ (Principy a definice, s.d.)

Sociální podnikání

„Sociální podnikání jsou podnikatelské aktivity prospívající společnosti a životnímu prostředí. Hraje důležitou roli v místním rozvoji a často vytváří pracovní příležitosti pro osoby se zdravotním, sociálním nebo kulturním znevýhodněním. Zisk je

z větší části použit pro další rozvoj sociálního podniku. Pro sociální podnik je stejně důležité dosahování zisku i zvýšení veřejného prospěchu.“ (Principy a definice, s.d.)

III. PRAKTICKÁ ČÁST

Diplomová práce se zabývá studii sítě vědeckých institucí pro studium vývoje sociální ekonomiky v Evropě EMES a jejich využitím v českých podmínkách. Teoretická část práce je logicky strukturována od obecné problematiky k jednotlivým výstupům. Nejprve bylo popsáno vymezení teorií třetího sektoru a konceptů souvisejících se sociální ekonomikou dle EMES. Dále byly objasněny rozdílné přístupy k sociální ekonomice a její role a funkce v Evropě. Z evropského prostředí byla vyzdvižena síť EMES a závěr teoretické části práce vyústil v popis konkrétních výstupů studií EMES a prosazování konceptů sociální ekonomiky v České republice.

V praktické části práce bude zanalyzován způsob využití dvou výstupů studií EMES, tj. sociálního podniku a integračního sociálního podniku, v definicích sociálního podniku a integračního sociálního podniku, které vznikly v České republice. České definice těchto pojmů budou také kategorizovány a zpřehledněny.

3.1. Cíle práce a výzkumná otázka

Cílem práce je popsat vymezení sociální ekonomiky, sociálního podnikání a sociálního podniku dle sítě vědeckých institucí pro studium vývoje sociální ekonomiky v Evropě EMES. V práci jsou prezentovány relevantní výzkumné studie a dokumenty sítě, a v praktické části je provedena analýza způsobu jejich využití ve vybraných konceptech sociální ekonomiky, které vznikly v prostředí České republiky. Praktická část práce má dva dílčí cíle:

- 1) Systematicky popsat způsob využití dvou výstupů studií EMES, tj. sociálního podniku a integračního sociálního podniku, v definicích sociálního podniku a integračního sociálního podniku ustanovených v České republice.
- 2) Kategorizovat a zpřehlednit definice sociálního podniku a integračního sociálního podniku ustanovené v České republice.

K dosažení cílů práce byla stanovena jedna výzkumná otázka.

Výzkumná otázka: Jaké výstupy studií EMES a jak jsou v českém prostředí využívány?

3.2. Výzkumná strategie a technika sběru dat

Jako výzkumnou strategii jsem zvolila kvalitativní formu výzkumu. Pracovala jsem s daty nenumerné povahy a systematicky je organizovala s cílem odhalit konkrétní témata, pravidelnosti, vztahy a kvality. Kvalitativní forma výzkumu mi umožnila danému problému porozumět více do hloubky. (Švaříček, Šedřová et al., 2010) Při výzkumu a řešení výzkumné otázky je postup induktivní. Nejprve dochází k nasbírání potřebných dat a teprve poté jsou formulovány závěry. (Disman, 2002)

Základním typem výzkumu v kvalitativním přístupu je analýza dokumentů. „Za dokumenty se považují taková data, která vznikla v minulosti, byla pořízena někým jiným než výzkumníkem a pro jiný účel, než jaký má aktuální výzkum.“ (Hendl, 2005: 204) S odkazem na varianty analýzy dokumentů z hlediska zdrojů dat, s nimiž při analýze výzkumník pracuje, byla použita analýza písemných dokumentů. (Miovský, 2006) Analyzované dokumenty byly retrospektivního, primárního i sekundárního charakteru. Pracovala jsem rovněž s virtuálními daty, neboť byly analyzovány údaje na webových stránkách zkoumaných institucí²⁷. (Hendl, 2005)

Diplomová práce se zabývá studii EMES a jejich využitím v českých podmínkách. Do tématu tak bylo možné proniknout především zkoumáním dokumentů, které byly vydány výzkumníky sítě EMES, a dokumentů zabývajících se koncepty sociální ekonomiky v prostředí České republiky. Dokumenty tvořily jediný zdrojový materiál.

Pro sběr dat jsem původně zamýšlela použít rovněž techniku polostrukturovaného rozhovoru. Konkrétně měl být uskutečněn rozhovor s PhDr. Ing. Petrou Francovou, která je odbornicí na téma sociální ekonomiky a sociálního podnikání v České republice. Po několika společných konzultacích nad podobou konceptů sociální ekonomiky ustanovených v českém prostředí, ze kterých jsem si odnesla mnoho užitečných poznatků,

²⁷ Podrobněji viz kapitola 3.3.

jsem nicméně dospěla k názoru, že se jedná o velice komplexní problematiku, které bude možné porozumět především na základě detailního zkoumání relevantních dokumentů. Zpětně vnímám neuskutečnění této techniky jako limit metody, která byla nakonec zvolena. Dokumenty mohly být doplněny daty získanými z rozhovoru, což by umožnilo nahlédnout pod pokličku vývoje definování konceptů sociální ekonomiky v českých podmínkách. Zároveň však nebylo cílem diplomové práce takové informace získat.

Jak již bylo naznačeno, v procesu výzkumu jsem nevytvářela nové zdrojové materiály, ale byly analyzovány již existující dokumenty. Takovým způsobem došlo k zachycení informací, které by nebylo možné získat jinak. (Hendl, 2005)

3.3. Výběr vzorku

Pro realizaci analýzy dokumentů byly jako vhodné zdroje dat identifikovány dokumenty autorů, kteří publikují pod hlavičkou sítě EMES, a rovněž informace zveřejněné na webových stránkách www.emes.net. Na svých webových stránkách síť EMES uvádí pět sfér, které jsou výchozí pro její výzkumnou činnost – třetí sektor, neziskový sektor, sociální ekonomika, solidární ekonomika a sociální podnik. Tyto výzkumné oblasti jsem v diplomové práci zvolila jako hlavní teoretické milníky a byly mi rovněž kompasem při výběru adekvátních zdrojových materiálů pro analýzu. Pro výběr vzorku práce musela být splněna určitá kritéria. Muselo se jednat o dokumenty publikované sítí EMES, v nichž docházelo k definování sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku. Dokumenty jsem vyhledávala na výše zmíněných webových stránkách Sítě. Odkaz své mezinárodní výzkumné činnosti EMES ztělesňuje v podobě různých druhů dokumentů – knihy, tzv. working papery, zápisy z konferencí, další publikace členů a jiné texty – v analýze jsem pracovala s prvními dvěma typy:

- Borzaga, Carlo, Rocío Nogales, Giulia Galera (eds.). 2008. *Social enterprise: A New Model for Poverty Reduction and Employment Generation*. Bratislava: UNDP Bratislava Regional Center.;
- Davister, Catherine, Jacques Defourny, Olivier Gregoire. 2004. „Work Integration Social Enterprises in the European Union: an Overview of Existing Models“. *Working Paper no. 04/04*. EMES European Research Network.

Z prostředí České republiky byly pro analýzu vybrány informace zveřejněné na webových stránkách:

- www.ceske-socialni-podnikani.cz,

kteřé jsou výsledkem projektu TESSEA získává mezinárodní zkušenosti. Názorová platforma TESSEA zaštiťuje systematickou práci na tvorbě definic spojených se sociální ekonomikou v podmínkách České republiky. Informace o aktuální podobě definic sociálního podniku a integračního sociálního podniku ustanovených v českém prostředí nebylo možné získat jiným způsobem.

S ohledem na cíl práce a výzkumnou otázku došlo také k posouzení relevance daných zdrojů informací. (Miovský, 2006) Hendl (2005) vyzdvihuje výhodu metody zkoumání dokumentů s ohledem na skutečnost, že nedochází ke zkreslení dat přítomností výzkumníka či působením jiných faktorů výzkumných aktivit, a data nejsou vystavena působení zdrojů chyb. Při výběru dokumentů pro analýzu jsem nicméně narazila na potíže související s kvalitou zdrojového materiálu. Aktuální informace o vymezení sociálního podniku a integračního sociálního podniku v českých podmínkách je možné získat pouze z webových stránek www.ceske-socialni-podnikani.cz. Zde lze však najít několik podob těchto definic. Není specifikováno, k jakým účelům která podoba slouží, a údaje na webových stránkách jsou nepřehledné. Výběr konkrétního typu definic, se kterými bylo nakonec v analýze pracováno, proběhl v rámci konzultačních hodin s vedoucí diplomové práce.

Při výběru dokumentů vhodných pro analýzu bohužel nebylo vzhledem k povaze tématu práce dobře možné stanovit časový rámec. Výzkumná a publikační činnost sítě EMES vzniká a vyvíjí se odděleně od českého prostředí a nenavazuje na něj. Jediným kritériem pro určení časového období se mi nakonec stalo datum vydání dokumentů. Zacházela jsem s nejaktuálnějšími zdrojovými materiály, které byly dostupné.

V případě sítě EMES jsem pracovala s dokumenty z roku 2004 a 2008. V podmínkách České republiky byly pro analýzu vybrány údaje z roku 2014. Výsledky analýzy mohou z důvodu delších časových rozestupů mezi koncepty vytvořenými sítí EMES a definicemi ustanovenými v českém prostředí vykazovat nižší výpovědní kvalitu. Uvědomuji si, že tato skutečnost praktické části práce ubírá na validitě a reliabilitě a osobně ji shledávám jako problematickou. První pokusy o vytvoření definic sociální

ekonomiky, sociálního podnikání a sociálního podniku v této zemi lze nicméně zaznamenat až v roce 2008 a jedná se o poměrně neprozkoumanou oblast. Zmapování studií sítě EMES ve vztahu k České republice doposud nebylo uskutečněno a nebylo tak možné čerpat z předchozích zkušeností. Cílem analýzy zároveň bylo odpovědět si na otázku, jaké výstupy studií EMES a jak se v českých podmínkách využívají. Jednalo se tedy především o odpověď na otázku ‚jak‘, spíše než ‚kdy‘.

3.4. Analýza využití hlavních výstupů studií EMES v českých podmínkách

3.4.1. Zjednodušená teoretická definice ideálního typu sociálního podniku – 1. výstup studií EMES

Česká republika se jako země střední Evropy stala součástí výzkumného projektu sítě EMES s názvem Studie na podporu úlohy sociálních podniků v zemích střední a východní Evropy a Společenství nezávislých států²⁸, který byl EMES zadán k provedení v rámci rozvojového programu OSN regionálním centrem v Bratislavě. Výzkum proběhl v letech 2005 až 2006 z důvodu nejednotnosti při definování sociálního podniku, která způsobuje, že si tvůrci politik a sociální podnikatelé neuvědomují potenciál těchto organizací a nedochází tak k rozvoji sektoru sociální ekonomiky. To je pravdou zejména v zemích střední a východní Evropy a Společenství nezávislých států, které se potýkají se sociálními problémy způsobenými politickými a ekonomickými změnami 90. let. (Research Projects, s.d.)

Pro účely této studie byla přepracována původní definice ideálního typu sociálního podniku EMES²⁹ tak, aby bylo možné porozumět vnitřní dynamice organizací třetího sektoru v příslušných zemích a analyzovat rozmanité podnikatelské organizace sledující sociální cíl včetně těch, které stojí teprve na počátku a očekává se, že se sociálními podniky stanou. Dimenze a kritéria, která tuto zjednodušenou teoretickou definici tvoří, jsou považována za abstraktní konstrukci složenou ze všech hlavních charakteristik, které

²⁸ Study on Promoting the Role of Social Enterprises in CEE and CIS, zkratkou UNDP-EMES Project

²⁹ Definice konceptu ideálního typu sociálního podniku EMES je představena v teoretické části práce

je možné v sociálních podnicích objevit. Existuje předpoklad, že většina sociálních podniků nenaplnuje všechny charakteristiky najednou. (Borzaga, Nogales a Galera, 2008)

Zjednodušená teoretická definice ideálního typu sociálního podniku zohledňuje sociální a ekonomickou dimenzi těchto organizací a každá **dimenze** je dále specifikována třemi **kritérii**.

Do **sociální dimenze** náleží:

- explicitně vyjádřený cíl prospívat komunitě nebo specifické skupině lidí;
- rozhodování nevázané na vlastnictví kapitálu;
- vyloučení organizací směřujících k maximalizaci zisku/omezené rozdělování výnosů.

Do **ekonomické dimenze** patří:

- trvalá ekonomická aktivita produkující statky a/nebo služby;
- vysoký stupeň autonomie;
- trend směrem k placené práci. (Borzaga, Nogales a Galera, 2008)

3.4.1.1. Definice sociálního podniku v České republice

Tabulka 1: Definice sociálního podniku – Česká republika

Sociální podnik	<p>„Sociálním podnikem se rozumí ‚subjekt sociálního podnikání‘, tj. právnická osoba založená dle soukromého práva nebo její součást nebo fyzická osoba, které splňují principy sociálního podniku. Sociální podnik naplňuje veřejně prospěšný cíl, který je formulován v zakládacích dokumentech. Vzniká a rozvíjí se na konceptu tzv. trojího prospěchu – ekonomického, sociálního a environmentálního.“</p>
------------------------	--

Zdroj: www.ceske-socialni-podnikani.cz, [cit. 2015-04-26]

Sociální podniky jsou v České republice rozpoznávány na základě definice, která je vnitřně rozdělena do **tří oblastí – sociální prospěch, ekonomický prospěch a environmentální a místní prospěch**. Tyto oblasti jsou identifikovány konkrétními **principy** a dále specifikovány příslušnými **indikátory**. Indikátory slouží jako ukazatele, na základě kterých se posuzuje naplnění principů. **Principům i indikátorům je přikládána různá váha** a jsou děleny na povinné, nepovinné a doplňkové. Povinných principů a indikátorů je v rámci definice 10. Aby organizace mohla být považována za sociální podnik, potom musí splnit všechny. Nepovinných principů a indikátorů je celkem 6 a sociální podnik z nich musí splnit alespoň 3. Doplňkových indikátorů je 23 a sociální podnik musí splnit minimálně 6³⁰. (Indikátory, s.d.)

³⁰ Principy a indikátory české definice sociálního podniku, se kterými je v analýze dále pracováno, jsou připojeny v přílohách

Tabulka 2: Dělení a váha principů a indikátorů v definici sociálního podniku – Česká republika

Sociální podnik	Celkový počet principů a indikátorů	Musí splnit, aby bylo možné označit za sociální podnik
Povinné principy a indikátory	10	10
Nepovinné principy a indikátory	6	3
Doplňkové indikátory	23	6

Zdroj: www.ceske-socialni-podnikani.cz, [cit. 2015-04-27]

Zjednodušenou teoretickou definici ideálního typu sociálního podniku chápu jako jeden ze dvou výstupů studií EMES, který se v českém prostředí uplatňuje. Dílčí kritéria jednotlivých dimenzí jsem si stanovila jako znaky, na základě kterých analyzuji, jak je koncept sociálního podniku EMES využíván v definici sociálního podniku ustanovené v českém prostředí.

3.4.1.2. Využití zjednodušené teoretické definice ideálního typu sociálního podniku EMES v české definici sociálního podniku

Sociální dimenze/prospěch

Stejně jako ve vymezení sociálního podniku EMES, i v české definici je za jednu ze základních oblastí sociálního podniku považován jeho sociální prospěch. (Borzaga, Nogales a Galera, 2008; Indikátory, s.d.)

Explicitně vyjádřený cíl prospívat komunitě nebo specifické skupině lidí

Kritérium explicitně vyjádřeného cíle prospívat komunitě nebo specifické skupině lidí se v české definici vyskytuje v oblasti sociálního prospěchu sociálního podniku jako *povinný princip provozování aktivity prospívající společnosti či specifické skupině lidí*. Povinným indikátorem je specifikace cílových skupin, na které jsou aktivity zaměřeny. (Borzaga, Nogales a Galera, 2008; Indikátory, s.d.)

Doplňkovým indikátorem pro naplnění tohoto principu je provedení průzkumu potřeb cílových skupin anebo přímo stanovené managementové postupy zohledňující specifické potřeby cílových skupin³¹. (Indikátory, s.d.)

Rozhodování nevázané na vlastnictví kapitálu

Návaznost kritéria rozhodování nevázaného na vlastnictví kapitálu je možné v české definici nalézt v oblasti sociálního prospěchu sociálního podniku, konkrétně v *povinném principu demokratického rozhodování*. Povinným indikátorem pro tento princip je pravidelné a systematické informování zaměstnanců a členů o chodu sociálního podniku, výsledcích hospodaření a naplňování veřejně prospěšných cílů nad rámec závěrečné zprávy. Přestože se tedy v českém vymezení sociálního podniku objevuje povinný princip demokratického rozhodování, spíše je podtržena potřeba členy a zaměstnance o chodu podniku informovat. (Borzaga, Nogales a Galera, 2008; Indikátory, s.d.)

Doplňkovým indikátorem principu demokratického rozhodování je systematické získávání zpětné vazby ohledně fungování sociálního podniku od zaměstnanců a/nebo členů a míra participace zaměstnanců/členů na rozhodování (dle subjektivních výpovědí). Nejsou zde otevřeně zdůrazněna kritéria ‚jeden člen, jeden hlas‘ v rozhodovacím procesu a nezávislost hlasovacího práva na vlastnictví kapitálu, která jsou v definici sociálního podniku dle EMES akcentována. (Indikátory, s.d.)

Vyloučení organizací směřujících k maximalizaci zisku/omezené rozdělování výnosů

Posledním kritériem sociální dimenze sociálního podniku je s odkazem na vymezení EMES vyloučení organizací, které směřují k maximalizaci zisku. To znamená, že sociální podniky zahrnují organizace zdržující se jakéhokoli přerozdělování zisku mezi své členy, ale rovněž takové, které mohou část zisku rozdělovat, přestože jejich primárním cílem není zisk maximalizovat. V české definici sociálního podniku je toto kritérium patrné v oblasti ekonomického prospěchu organizace, konkrétně v *povinném principu použití případného zisku přednostně pro rozvoj sociálního podniku a/nebo pro naplnění veřejně prospěšných cílů*. Povinným indikátorem tohoto principu je reinvestování alespoň

³¹ Angl. diversity management

51% případného zisku do rozvoje sociálního podniku a/nebo naplňování deklarovaných veřejně prospěšných cílů. Doplnkovým indikátorem je zveřejnění informací o distribuci a využití případného zisku. (Borzaga, Nogales a Galera, 2008; Indikátory, s.d.)

V oblasti sociálního prospěchu sociálního podniku pracuje česká definice s principy, které se v sociální dimenzi zjednodušené teoretické definice konceptu ideálního typu sociálního podniku EMES nevyskytují. Prvním specifikem je *nepovinný princip založení podniku z iniciativy občanů* s nepovinným indikátorem existence právní formy a doplnkovým indikátorem zveřejněného popisu vzniku sociálního podniku, který dokládá iniciativu/participaci více občanů při jeho zakládání. (Indikátory, s.d.)

Druhým specifikem je *nepovinný princip inovativních přístupů a řešení* s nepovinným indikátorem zavedení alespoň jednoho inovativního postupu během zkoumaného období, které vede ke zvýšení pozitivního sociálního a/nebo environmentálního dopadu sociálního podniku. Doplnkovým indikátorem tohoto principu je existence dlouhodobého plánu interního vzdělávání zaměstnanců a/nebo dalších stakeholderů či konkrétní doklady o tom, že alespoň 1/5 zaměstnanců a/nebo členů absolvovala vzdělávací kurzy, školení apod., které přispívají k inovacím. (Indikátory, s.d.)

Ekonomická dimenze/prospěch

Jako druhý základní princip při definování sociálního podniku vidí badatelé síť EMES jeho ekonomickou dimenzi. V české definici je ekonomický prospěch sociálního podniku rovněž stěžejní. (Borzaga, Nogales a Galera, 2008; Indikátory, s.d.)

Trvalá ekonomická aktivita produkující statky a/nebo služby

Kritérium trvalé ekonomické aktivity produkující statky a/nebo služby je v české definici sociálního podniku ztělesněno v *principu povinného vykonávání soustavné ekonomické aktivity* s povinně vykazatelným indikátorem v podobě stabilní (min. 1 rok) nabídky zboží a/nebo služeb. Doplnkovým indikátorem může být provedení průzkumu spokojenosti spotřebitelů/zákazníků/klientů s nabízeným zbožím a/nebo službami. (Borzaga, Nogales a Galera, 2008; Indikátory, s.d.)

Vysoký stupeň autonomie

Kritérium vysokého stupně autonomie subjektu je v českém vymezení vyjádřeno *v principu povinné nezávislosti v rozhodování a řízení na externích zakladatelích nebo zřizovatelích* s povinným indikátorem nezávislosti operativy (vedení podniku) v rozhodování a řízení o chodu sociálního podniku na externím zřizovateli či vlastníkovi. Doplňkovým indikátorem pro naplnění tohoto principu je existence průhledné organizační struktury, náplní práce, pravomocí a zodpovědností v rámci sociálního podniku. (Borzaga, Nogales a Galera, 2008; Indikátory, s.d.)

Trend směrem k placené práci

Trend směrem k placené práci, poslední kritérium ekonomické dimenze sociálního podniku EMES znamená, že sociální podnik může ve své počáteční vývojové fázi fungovat pouze na práci dobrovolníků a zapojení placených zaměstnanců se nezbytně nevyžaduje, ovšem pouze za předpokladu, že se organizace zaváže placenou práci vytvářet. Česká definice sociálního podniku pracuje s *nepovinným principem alespoň minimálního podílu placené práce*, jehož nepovinným indikátorem je podíl – počet placených zaměstnanců/celkový počet lidí zajišťujících chod a aktivity sociálního podniku – větší než 0,1. (Borzaga, Nogales a Galera, 2008; Indikátory, s.d.)

Oproti ekonomické dimenzi zjednodušené teoretické definice sociálního podniku EMES pracuje česká definice v oblasti ekonomického prospěchu sociálního podniku s dalšími principy, které zjednodušený koncept EMES nezohledňuje. Za specifika českého vymezení lze označit dva principy. (Indikátory, s.d.)

Prvním je *povinný princip alespoň minimálního podílu vlastní ekonomické činnosti na celkových příjmech* s povinným indikátorem, že příjmy z vlastní ekonomické činnosti sociálního podniku tvoří alespoň 30% jeho celkových příjmů. Doplňkovým indikátorem naplnění tohoto principu je existence etického kodexu podnikatele, který explicitně zahrnuje zohlednění všech tří pilířů udržitelného rozvoje, a který je zveřejněn (typicky na webu sociálního podniku). (Indikátory, s.d.)

Druhým specifikem je *nepovinný princip snižování ekonomických rizik* s nepovinným indikátorem existence podnikatelského plánu, který obsahuje strategii řízení ekonomických rizik firmy, krizový plán pro případy platební neschopnosti, a postup, jakým budou zaměstnanci i další stakeholdeři o případné krizové situaci a jejím řešení informováni. Doplňkovým indikátorem může být externí audit účetnictví sociálního podniku. (Indikátory, s.d.)

Environmentální a místní prospěch

Zjednodušená teoretická definice konceptu ideálního typu sociálního podniku EMES seskupuje kritéria pod hlavičku sociální a ekonomické dimenze. V české definici je zapracována také oblast environmentálního a místního prospěchu sociálního podniku. (Indikátory, s.d.)

Povinně je uveden *princip uspokojování přednostně místních potřeb a využívání přednostně místních zdrojů* s povinným indikátorem lokálního multiplikátoru ($LM2 = (\text{celkové výdaje v daném období} + \text{výdaje utracené v rámci definované lokality}) / \text{celkové výdaje v daném období}$) většího než 1,25 (tj. min. 25% výdajů lokálních). Doplňkovým indikátorem tohoto principu je zohlednění lokálních potřeb a orientace na lokální výrobu a spotřebu ve strategických dokumentech a cílech sociálního podniku či certifikace zaručující původ zboží a/nebo služeb (Regionální produkt, Český výrobek apod.). (Indikátory, s.d.)

Dalším *povinným principem*, který musí sociální podnik v České republice naplňovat, je *zohledňování environmentálních aspektů výroby i spotřeby* s povinným indikátorem existence závazného vnitřního předpisu, který implementuje zásady environmentálně šetrného úřadování a provozu. Doplňkovým indikátorem může být environmentální certifikace sociálního podniku (ISO 14001 a související, EMAS), výrobků (BIO, Ekologicky šetrný výrobek), či služeb (Ekologicky šetrný výrobek/služba) a uznány mohou být i další certifikace, pokud jsou doloženy jasnými pravidly. Dalším doplňkovým indikátorem může být kopie pořizovacích účetních dokladů (faktury, účtenky apod.) dokládajících nákup alespoň 20 druhů environmentálně šetrných výrobků či služeb (certifikovaný Ekologicky šetrný výrobek, ekologicky šetrné čisticí prostředky, recyklované tonery, úsporné žárovky apod.) za dané období. (Indikátory, s.d.)

Nepovinné principy oblasti environmentálního a místního prospěchu sociálního podniku je možné v české definici nalézt dva. Prvním je *zapojení důležitých aktérů do činnosti sociálního podniku* s nepovinným indikátorem existující mapy stakeholderů a mechanismů jejich zapojení do činností sociálního podniku, zakotvené v zakládacích dokumentech a/nebo závazných vnitřních předpisech (např. jejich účast ve správní radě, poradních orgánech, pracovních skupinách apod.). Doplnkovým indikátorem principu jsou 3 konkrétní příklady zapojení stakeholderů do relevantních aktivit sociálního podniku a/nebo strategických procesů za zkoumané období. (Indikátory, s.d.)

Druhým *nepovinným principem je podporování smyslu pro sociální a environmentální zodpovědnost na místní úrovni* s nepovinným indikátorem orientace na místní cílové skupiny a problémy. Doplnkovým indikátorem mohou být 3 konkrétní příklady zapojení místních dobrovolníků do činností sociálního podniku (nepočítají se zaměstnanci a členové zastávající funkce ve statutárních orgánech, řadoví členové se počítají) či spolupráce s místními zájmovými skupinami a/nebo veřejnou správou (např. zapojení zaměstnanců/členů sociálního podniku v komisích, pracovních skupinách, komunitním plánování apod.). (Indikátory, s.d.)

3.4.2. Koncept integračního sociálního podniku – 2. výstup studií EMES

Evropská výzkumná síť EMES při **definování integračního sociálního podniku**³² vychází z vymezení konceptu ideálního typu sociálního podniku, konkrétně z jeho 9 rozpoznávacích kritérií:

- jasně vyjádřený cíl prospívat komunitě nebo specifické skupině lidí;
- omezené rozdělování výnosů;
- rozhodování nevázané na vlastnictví kapitálu;
- trvalá ekonomická aktivita produkující statky a/nebo služby;
- alespoň minimální podíl placené práce;
- vysoký stupeň autonomie;
- značné ekonomické riziko;
- vznik na podnět skupiny občanů či organizací občanské společnosti;
- participativní povaha zahrnující zapojení všech aktérů zúčastněných na vykonávané aktivitě. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004)

3.4.2.1. Definice integračního sociálního podniku v České republice

V teoretické části práce je uvedeno, že v adresáři sociálních podniků, tj. databázi organizací hlásících se v České republice k myšlence sociálního podnikání, který je spravován společností P3, je v současnosti registrováno až na 200 organizací. (Adresář, s.d.) Rozsah činnosti českých sociálních podniků je značně široký. Šetření společnosti P3 z konce roku 2012 ukázalo, že nejobvyklejšími oblastmi jejich aktivit jsou:

- restaurační služby;
- zahradnictví, úklid a údržba nemovitostí;
- potravinářská výroba a maloobchod.

Více než 90% sociálních podniků v České republice tvoří integrační sociální podniky, které zaměstnávají znevýhodněné skupiny obyvatel. Zhruba 80% organizací z celkového počtu integračních sociálních podniků zaměstnává osoby se zdravotním

³² Definice konceptu integračního sociálního podniku EMES je představena v teoretické části práce

postižením. Další běžnou skupinou znevýhodněných zaměstnanců jsou dlouhodobě nezaměstnaní, příslušníci romského etnika a mladí lidé se sociálním znevýhodněním. (Francová, Dudek a Laubová, 2013)

Tabulka 3: Definice integračního sociálního podniku – Česká republika

Integrační sociální podnik	„Integračním sociálním podnikem se rozumí ‚subjekt sociálního podnikání‘, tj. právnická osoba založená dle soukromého práva nebo fyzická osoba, které splňují principy integračního sociálního podniku. Integrační sociální podnik naplňuje veřejně prospěšný cíl, kterým je zaměstnávání a sociální začleňování osob znevýhodněných na trhu práce, a tento cíl je formulován v základacích dokumentech. Vzniká a rozvíjí se na konceptu tzv. trojího prospěchu – ekonomického, sociálního a environmentálního.“
-----------------------------------	--

Zdroj: www.ceske-socialni-podnikani.cz, [cit. 2015-04-26]

Integrační sociální podniky jsou v České republice rozpoznávány na základě definice rozdělené do **tří oblastí – sociální prospěch, ekonomický prospěch a environmentální a místní prospěch** -, které jsou identifikovány konkrétními **principy** a dále specifikovány příslušnými **indikátory**. Indikátory slouží jako ukazatele, na základě kterých se posuzuje naplnění principů. **Principům i indikátorům je přikládána různá váha** a jsou děleny na povinné a doplňkové. Povinných principů a indikátorů je v rámci definice 20 a organizace musí splnit všechny, aby mohla být za integrační sociální podnik považována. Doplňkových indikátorů je 20 a subjekt nemusí splnit žádný z nich³³. (Indikátory, s.d.)

³³ Principy a indikátory české definice integračního sociálního podniku, se kterými je v analýze dále pracováno, jsou připojeny v přílohách

Tabulka 4: Dělení a váha principů a indikátorů v definici integračního sociálního podniku – Česká republika

Integrační sociální podnik	Celkový počet principů a indikátorů	Musí splnit, aby bylo možné označit za integrační sociální podnik
Povinné principy a indikátory	20	20
Doplňkové indikátory	20	0

Zdroj: www.ceske-socialni-podnikani.cz, [cit. 2015-04-27]

Předchozí část analýzy je strukturována na základě dimenzí/prospěchu sociálního podniku. Takovou strukturaci textu považuji za adekvátní z důvodu, že tomu odpovídá podoba zjednodušené teoretické definice ideálního typu sociálního podniku EMES a výstupy jsou v takové formě nejpřehlednější. Přestože české vymezení integračního sociálního podniku rovněž pracuje s dělením do tří oblastí na základě prospěchu subjektu, v následující části analýzy tyto zohledňovány nejsou. Koncept integračního sociálního podniku EMES pracuje s konkrétními kritérii a dále se proto při strukturaci textu držím na této rovině.

Koncept integračního sociálního podniku chápu jako druhý výstup studií EMES, který se v českém prostředí uplatňuje. Výše zmíněných 9 rozpoznávacích kritérií jsem si stanovila jako znaky, na základě kterých analyzuji, jak je koncept integračního sociálního podniku EMES využíván v rámci definice integračního sociálního podniku ustanovené v českém prostředí.

3.4.2.2. Využití konceptu integračního sociálního podniku EMES v české definici integračního sociálního podniku

Jasně vyjádřený cíl prospívat komunitě nebo specifické skupině lidí

Badatelé výzkumné sítě EMES pojmají kritérium jasně vyjádřeného cíle prospívat komunitě nebo specifické skupině lidí jako klíčový rys evropských integračních sociálních podniků. Tento klíčový rys je popsán pomocí snahy integrovat (zaměstnat) a/nebo zaškolit osoby znevýhodněné na trhu práce. V případě některých integračních sociálních podniků je možné zaznamenat snahu prospívat komunitě prostřednictvím vykonávání činnosti v určité oblasti. Sociální cíle nemusí organizace nutně uvádět ve svých zakládacích dokumentech. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004)

Pro lepší názornost využití uvedeného kritéria definice integračního sociálního podniku EMES v české definici ho rozdělují na dvě části, jejichž prostřednictvím dochází k jeho naplnění:

- integrace (zaměstnání) a/nebo zaškolení osob znevýhodněných na trhu práce;
- vykonávání činnosti v určité oblasti s účelem prospívat komunitě. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004)

Cíl prospívat komunitě nebo specifické skupině lidí naplňovaný pomocí integrace (zaměstnání) a/nebo zaškolení osob znevýhodněných na trhu práce je v české definici integračního sociálního podniku ztělesněn *v povinném principu veřejně prospěšného cíle zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce formulovaného v zakládacích dokumentech* s povinným indikátorem existence takového cíle formulovaného v zakládacích dokumentech. Nutností formulovat veřejně prospěšné cíle v zakládacích dokumentech organizace se české vymezení integračního sociálního podniku liší od definice EMES, ve které toto není vyžadováno. Za povšimnutí jistě stojí zřetelný důraz české definice na sociální začleňování znevýhodněných osob, který se ve vymezení EMES takto explicitně nevyskytuje³⁴. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004; Indikátory, s.d.)

³⁴ Definice integračního sociálního podniku EMES zdůrazňuje především začleňování pracovní

K tomuto povinnému principu existují dva doplňkové indikátory, kterých organizace může nabývat. Jedná se o veřejnou deklaraci obecně prospěšného cíle zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce, zejména zveřejnění na webových stránkách podniku, a zapojení stakeholderů do procesu formulace veřejně prospěšného cíle týkajícího se zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce. (Indikátory, s.d.)

Cíl prospívat komunitě nebo specifické skupině lidí naplňovaný vykonáváním činnosti v určité oblasti je v české definici integračního sociálního podniku ztělesněn v *povinném principu*, kde je *veřejně prospěšný cíl zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce naplňován prostřednictvím konkrétních aktivit*. Povinným indikátorem je existence aktivit týkajících se zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce. Jako doplňkový indikátor je stanoveno provedené hodnocení dopadů činnosti integračního sociálního podniku dokládající pozitivní dopady na cílové skupiny, přičemž výsledky hodnocení musí být zveřejněné, a vyjádření/doklad o pozitivním dopadu aktivit v oblasti zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce od některé z dotčených skupin. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004; Indikátory, s.d.)

Omezené rozdělování výnosů

Kritérium omezeného rozdělování výnosů v definici integračního sociálního podniku EMES reflektuje skutečnost, že většina těchto organizací respektuje zásadu nerozdělování zisku nebo ukládá na osvojení zisku určitá omezení, například ve formě jeho reinvestice do sociálně a pracovně integračních projektů. V české definici je toto kritérium vyjádřeno v *povinném principu použití případného zisku přednostně pro rozvoj sociálního podniku a/nebo pro naplnění veřejně prospěšných cílů*. Ukazatelem naplnění takového principu je poté situace, kdy je alespoň 51% případného zisku reinvestováno do rozvoje sociálního podniku a/nebo naplňování deklarovaných veřejně prospěšných cílů. Doplňkovým ukazatelem může být zveřejnění informací o distribuci a využití případného zisku. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004; Indikátory, s.d.)

Rozhodování nevázané na vlastnictví kapitálu

Síť EMES ve svém vymezení uvádí rozpoznávací kritérium rozhodování, které není vázáno na vlastnictví kapitálu. Toto kritérium může být v české definici integračního sociálního podniku rozeznáno *v povinném principu demokratického rozhodování v organizaci*, stejně jako je tomu v případě sociálního podniku. Povinným indikátorem tohoto principu je pravidelné a systematické informování zaměstnanců a členů o chodu podniku, výsledcích hospodaření a naplňování veřejně prospěšných cílů nad rámec závěrečné zprávy. Opět zde tedy není, jako v případě sociálního podniku, dán důraz na povinnost principu ‚jeden člen, jeden hlas‘ a nezávislost hlasovacího práva na vlastnictví kapitálu, které jsou akcentovány v definici EMES, ale spíše je podtržena potřeba členy a zaměstnance o chodu podniku informovat. Doplňkovými indikátory principu demokratického rozhodování je systematické získávání zpětné vazby ohledně fungování sociálního podniku od zaměstnanců a/nebo členů a míra participace zaměstnanců/členů na rozhodování (dle subjektivních výpovědí). (Davister, Defourny a Gregoire, 2004; Indikátory, s.d.)

Trvalá ekonomická aktivita produkující statky a/nebo služby

Z definice integračního sociálního podniku EMES vyplývá, že většina těchto organizací trvale vyrábí výrobky a/nebo jsou poskytovateli služeb. Takové činnosti organizace vykonává s cílem:

- zaměstnat cílovou skupinu;
- věnovat se s cílovou skupinou nácviku pracovních dovedností v běžném pracovním prostředí. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004)

Badatelé sítě EMES podtrhují skutečnost, že produktivní aktivitě není přikládána stejná důležitost ve všech typech integračních sociálních podniků. České vymezení integračního sociálního podniku *kritérium trvalé ekonomické aktivity produkující statky a/nebo služby výslovně nezohledňuje*. V jistém názna s ním nicméně pracuje *v povinném principu alespoň minimálního podílu vlastní ekonomické činnosti na celkových příjmech*, kdy příjmy z vlastní ekonomické činnosti musí tvořit alespoň 30% celkových příjmů organizace. Doplňkovým indikátorem poté může být existence etického kodexu

podnikatele, který explicitně zahrnuje zohlednění všech tří pilířů udržitelného rozvoje³⁵, a který je zveřejněn (typicky na webových stránkách organizace). (Davister, Defourny a Gregoire, 2004; Indikátory, s.d.)

Výše zmíněné cíle kritéria trvalé ekonomické aktivity produkující statky a/nebo služby koncepce EMES se v české definici zrcadlí v podobě dvou principů, které organizace musí splnit, aby mohla být považována za sociální integrační podnik:

- zaměstnávání a sociální začleňování osob znevýhodněných na trhu práce;
- důraz na rozvoj pracovních kompetencí znevýhodněných zaměstnanců.

(Indikátory, s.d.)

Princip zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce má tři povinné indikátory, které musí organizace doložit, aby došlo k naplnění principu. Prvním indikátorem je, že podíl osob ze znevýhodněných skupin (OZS) tvoří více než 30% zaměstnanců. Dále musí podnik specifikovat cílové skupiny, na které jsou aktivity zaměřeny. Posledním ukazatelem naplnění principu jsou explicitně stanovené managementové postupy zohledňující specifické potřeby cílových skupin³⁶. (Indikátory, s.d.)

Důraz na rozvoj pracovních kompetencí znevýhodněných zaměstnanců je druhým povinným principem českého vymezení s povinným indikátorem existence dlouhodobého plánu interního vzdělávání zaměstnanců. Doplnkově může organizace k tomuto principu připojit konkrétní doklady o tom, že alespoň 1/2 znevýhodněných zaměstnanců absolvovala vzdělávací kurzy, školení apod., které přispívají k rozvoji jejich pracovních kompetencí. (Indikátory, s.d.)

Specifikem české definice integračního sociálního podniku je princip, na jehož základě *zaměstnanci musí dosahovat určité produktivity práce*. S ohledem na povinné indikátory tohoto principu musí podnik systematicky sledovat produktivitu práce svých zaměstnanců, v meziročním srovnání by se produktivita alespoň některých zaměstnanců měla zvýšit a management se musí systematicky zabývat příčinami a řešením výkyvů produktivity práce. (Indikátory, s.d.)

³⁵ Tj. sociální, ekonomický a environmentální a místní prospěch

³⁶ Diversity management

Alespoň minimální podíl placené práce

Alespoň minimální podíl placené práce, tj. generování placených pracovních míst, zaznamenali výzkumníci sítě EMES u všech integračních sociálních podniků zahrnutých do výzkumného projektu, ze kterého koncept integračního sociálního podniku EMES vzešel. Na základě takového tvrzení neexistuje žádný integrační sociální podnik, který by fungoval pouze na práci dobrovolníků. Toto kritérium definice EMES lze v českém vymezení nalézt v modifikované podobě *v povinném principu zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce*, které již bylo zmíněno výše, kdy podíl osob ze znevýhodněných skupin (OZS) musí tvořit více než 30% zaměstnanců. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004; Indikátory, s.d.)

Vysoký stupeň autonomie

Kritérium vysokého stupně autonomie integračního sociálního podniku EMES je chápáno jako autonomie podniku v oblasti řízení vlastní činnosti prostřednictvím nezávislých rozhodovacích orgánů, které nejsou řízeny ani kontrolovány veřejnými autoritami. V české definici je ztělesněno *v povinném principu nezávislosti organizace v rozhodování a řízení na externích zakladatelích nebo zřizovateli*. Indikátory, které organizace v rámci principu musí naplňovat, jsou nezávislost operativy (vedení sociálního podniku) v rozhodování a řízení o chodu podniku na externím zřizovateli či vlastníkovi a existence průhledné organizační struktury, náplní práce, pravomocí a zodpovědností v rámci podniku. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004; Indikátory, s.d.)

Značné ekonomické riziko

Integrační sociální podniky dle konceptu EMES přijímají ekonomická rizika vyplývající z komerčních aktivit provozovaných na konkurenčních trzích nebo z nejistoty spojené se získáváním a obnovou veřejných dotací. Tvůrci české definice toto kritérium vzali za své a dali mu podobu *povinného principu snižování ekonomických rizik a závislosti podniku na vnějších zdrojích financování*. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004; Indikátory, s.d.)

Povinné indikátory pro splnění principu jsou tři. Prvním je existence podnikatelského plánu, který obsahuje strategii řízení ekonomických rizik firmy, krizový plán pro případy platební neschopnosti, a postup, jakým budou zaměstnanci i další stakeholderi o případné krizové situaci a jejím řešení informováni. Druhým indikátorem je existence podnikatelského plánu, který dlouhodobě systematicky snižuje závislost na vnějších zdrojích financování. Posledním ukazatelem je situace, kdy se podíl vnějších zdrojů financí (granty, dotace, příspěvky) na celkových příjmech podniku dlouhodobě snižuje. (Indikátory, s.d.)

Vznik na podnět skupiny občanů či organizací občanské společnosti

Kritérium vzniku integračního sociálního podniku na základech kolektivní dynamiky je v českém vymezení vyjádřeno v *doplňkovém principu založení organizace z iniciativy občanů* s dvěma doplňkovými indikátory – právní forma a zveřejněný popis vzniku podniku, který dokládá iniciativu/participaci více občanů při jeho zakládání (zveřejnění v některé výroční zprávě, na webových stránkách apod.). Tento princip i ukazatele jsou však doplňkové. Aby mohla být organizace považována za integrační sociální podnik, naplňovat je nemusí. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004; Indikátory, s.d.)

Participativní povaha zahrnující zapojení všech aktérů zúčastněných na vykonávané aktivitě

V teorii sociální ekonomiky je velmi podporován princip demokratického řízení podniku. V integračním sociálním podniku je tento princip jen velmi těžko realizovatelný a participace pracovníků a/nebo uživatelů služeb v rozhodovacím procesu organizace se téměř nikdy nepřipouští. Rozmanitá znevýhodnění osob zapojených do integračních procesů či samotná povaha typu přechodného zaměstnání jsou přílišnou komplikací. České vymezení integračního sociálního podniku princip participace rovněž nezahrnuje. (Davister, Defourny a Gregoire, 2004; Indikátory, s.d.)

Specifikum české definice integračního sociálního podniku je možné shledat v *nepovinném principu inovativních přístupů a řešení* s indikátorem alespoň jednoho inovativního postupu během zkoumaného období, který vede ke zvýšení pozitivního sociálního a/nebo environmentálního dopadu podniku. (Indikátory, s.d.)

V českém vymezení se pod hlavičkou obecného principu *environmentálního a místního prospěchu* integračního sociálního podniku objevují čtyři další principy a konkrétní indikátory, které koncept integračního sociálního podniku EMES neuvádí. Oblast environmentálního a místního prospěchu se vyskytuje rovněž v české definici konceptu sociálního podniku a principy, indikátory i jejich váha jsou identické. (Indikátory, s.d.)

3.5. Výsledky analýzy

Naplnění znaků zjednodušené teoretické definice ideálního typu sociálního podniku EMES v české definici sociálního podniku

Sociální dimenze/prospěch

V oblasti sociálního prospěchu české definice sociálního podniku *dochází k naplnění jednoho kritéria* sociální dimenze zjednodušené teoretické definice ideálního typu sociálního podniku EMES. Jedná se o *explicitně vyjádřený cíl prospívat komunitě nebo specifické skupině lidí*. Druhé kritérium EMES v podobě rozhodování nevázaného na vlastnictví kapitálu³⁷ česká definice nenaplnuje a poslední *znak vyloučení organizací směřujících k maximalizaci zisku/omezené rozdělování výnosů* je v českém vymezení sociálního podniku *patrný v oblasti ekonomického prospěchu organizace*.

Nakonec je možné v oblasti sociálního prospěchu české definice sociálního podniku oproti EMES nalézt dva specifické principy – princip založení podniku z iniciativy občanů a princip inovativních přístupů a řešení.

³⁷ Tj. také princip „jeden člen, jeden hlas“

Ekonomická dimenze/prospěch

Všechna kritéria ekonomické dimenze zjednodušené teoretické definice ideálního typu sociálního podniku EMES, tj. trvalá ekonomická aktivita produkující statky a/nebo služby, vysoký stupeň autonomie a trend směrem k placené práci, jsou v oblasti ekonomického prospěchu české definice sociálního podniku naplněna.

Princip alespoň minimálního podílu vlastní ekonomické činnosti na celkových příjmech a princip snižování ekonomických rizik, které se v oblasti ekonomického prospěchu české definice sociálního podniku vyskytují, zjednodušený koncept EMES nezohledňuje.

Environmentální a místní prospěch

Oblast environmentálního a místního prospěchu zapracovaná do české definice sociálního podniku má čtyři principy, tj. uspokojování přednostně místních potřeb a využívání přednostně místních zdrojů, zohledňování environmentálních aspektů výroby i spotřeby, zapojení důležitých aktérů do činnosti sociálního podniku a podporování smyslu pro sociální a environmentální zodpovědnost na místní úrovni. Zjednodušená teoretická definice konceptu ideálního typu sociálního podniku EMES seskupuje kritéria ‚pouze‘ do dvou dimenzí (sociální a ekonomické).

Naplnění znaků konceptu integračního sociálního podniku EMES v české definici integračního sociálního podniku

V české definici integračního sociálního podniku *dochází k naplnění sedmi kritérií konceptu integračního sociálního podniku EMES. Jedná se o jasně vyjádřený cíl prospívat komunitě nebo specifické skupině lidí, omezené rozdělování výnosů, trvalá ekonomická aktivita produkující statky a/nebo služby, alespoň minimální podíl placené práce, vysoký stupeň autonomie, značné ekonomické riziko a vznik na podnět skupiny občanů či organizací občanské společnosti. Znak rozhodování nevázaného na vlastnictví kapitálu česká definice integračního sociálního podniku nenaplnuje.*

Nakonec je možné v české definici integračního sociálního podniku nalézt oproti EMES specifický princip v podobě inovativních přístupů a řešení. Oblast environmentálního a místního prospěchu zpracovaná do české definice integračního sociálního podniku má čtyři principy, tj. uspokojování přednostně místních potřeb a využívání přednostně místních zdrojů, zohledňování environmentálních aspektů výroby i spotřeby, zapojení důležitých aktérů do činnosti sociálního podniku a podporování smyslu pro sociální a environmentální zodpovědnost na místní úrovni. Koncept integračního sociálního podniku EMES tyto nezahrnuje.

Dílčí shrnutí

České vymezení sociálního podniku naplňuje 5 z 6 kritérií zjednodušené teoretické definice ideálního typu sociálního podniku EMES. Česká definice integračního sociálního podniku naplňuje 7 z 8 kritérií konceptu integračního sociálního podniku EMES.

V obou definicích vzniklých v českém prostředí není zohledňováno kritérium EMES v podobě rozhodování nevázaného na vlastnictví kapitálu. V definicích jsou také nalezeny dva společné specifické rysy oproti konceptům EMES, tj. princip inovativních přístupů a řešení a oblast environmentálního a místního prospěchu s příslušnými principy a indikátory.

3.6. Závěrečné shrnutí

V praktické části práce jsem si pokoušela zodpovědět výzkumnou otázku ‚Jaké výstupy studií EMES a jak jsou v českém prostředí využívány?‘. Bylo zjištěno, že v definicích ustanovených v českých podmínkách jsou **využívány dva výstupy studií EMES – tj. zjednodušená teoretická definice ideálního typu sociálního podniku a koncept integračního sociálního podniku**. Tyto dva koncepty mi rovněž posloužily jako rámec při popisu a kategorizaci definic ustanovených v České republice.

Definice sociálního podniku a integračního sociálního podniku jsou v českém prostředí tvořeny principy, které pomáhají určit, zda je možné podnik považovat za sociální podnik, resp. integrační sociální podnik. Analýza provedená v praktické části

práce odkryla skutečnost, že v rámci těchto principů **jsou využívána konkrétní kritéria výstupů studií EMES**. Některá kritéria EMES v českých definicích zohledňována nejsou, další mají jinou podobu, anebo dochází k vytvoření principů pro Českou republiku specifických.

Principy českých definic jsou dále upřesněny příslušnými indikátory, které slouží jako ukazatele, na základě kterých se naplnění principů posuzuje. Dále je **principům a indikátorům přikládána v rámci definic různá váha** určující, které z nich a v jakém počtu je či není nutno naplnit, nebo které slouží jako doplňkové. Principy, indikátory a jejich různé váhy jsou zahrnuty v předchozí interpretaci dat. Účelem tohoto závěrečného shrnutí je data pro čtenáře zpřehlednit, a proto dále prezentuji uspořádané tabulky, v rámci kterých pracuji pouze s kritérii výstupů studií EMES a podobou jejich využití v principech českých definic, případně zahrnuji principy pro české prostředí specifické.

Sociální podnik

Tabulka 5: Využití kritérií zjednodušené teoretické definice ideálního typu sociálního podniku EMES v české definici sociálního podniku

EMES	ČR
<i>Sociální dimenze</i>	<i>Sociální prospěch</i>
Jasně vyjádřený cíl prospívat komunitě nebo specifické skupině lidí	Provozování aktivity prospívající společnosti či specifické skupině lidí
Rozhodování nevázané na vlastnictví kapitálu	X
Vyloučení organizací směřujících k maximalizaci zisku	Případný zisk používán přednostně pro rozvoj sociálního podniku a/nebo pro naplnění veřejně prospěšných cílů (ekonomický prospěch)
<i>Ekonomická dimenze</i>	<i>Ekonomický prospěch</i>
Trvalá ekonomická aktivita produkující statky a/nebo služby	Vykonávání soustavné ekonomické aktivity
Vysoký stupeň autonomie	Nezávislost v rozhodování a řízení na externích zakladatelích nebo zřizovateli
Trend směrem k placené práci	Alespoň minimální podíl placené práce
X	<i>Environmentální a místní prospěch</i>
X	Uspokojování přednostně místních potřeb a využívání přednostně místních zdrojů
X	Zohledňování environmentálních aspektů výroby i spotřeby
X	Zapojení důležitých aktérů do činnosti podniku
X	Podporování smyslu pro sociální a environmentální zodpovědnost na místní úrovni

Zdroj: vlastní výzkum

Integrační sociální podnik

Tabulka 6: Využití konceptu integračního sociálního podniku EMES v české definici integračního sociálního podniku

EMES	ČR
Jasně vyjádřený cíl prospívat komunitě nebo specifické skupině lidí	<ul style="list-style-type: none"> • Veřejně prospěšný cíl zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce • Veřejně prospěšný cíl zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce naplňován prostřednictvím konkrétních aktivit
Omezené rozdělování výnosů	Případný zisk používán přednostně pro rozvoj podniku a/nebo pro naplnění veřejně prospěšných cílů
Rozhodování nevázané na vlastnictví kapitálu	X
Trvalá ekonomická aktivita produkující statky a/nebo služby	Alespoň minimální podíl (30%) vlastní ekonomické činnosti na celkových příjmech
Alespoň minimální podíl placené práce	Zaměstnávání a sociální začleňování osob znevýhodněných na trhu práce – OSZ tvoří více než 30% zaměstnanců
Vysoký stupeň autonomie	Nezávislost v rozhodování a řízení na externích zakladatelích nebo zřizovatelích
Značné ekonomické riziko	Snižování ekonomických rizik a závislosti na vnějších zdrojích financování
Vznik na podnět skupiny občanů či organizací občanské společnosti	Založení z iniciativy občanů
X	Uspokojování přednostně místních potřeb a využívání přednostně místních zdrojů

EMES	ČR
X	Zapojení důležitých aktérů do činnosti podniku
X	Podporování smyslu pro sociální a environmentální zodpovědnost na místní úrovni

Zdroj: vlastní výzkum

IV. ZÁVĚR

Koncepty sociální ekonomiky, sociálního podnikání a sociálního podniku se především v posledním desetiletí dostávají stále více do povědomí, a to nejen v Evropě a USA, ale například také v Latinské Americe nebo Východní Asii. Zároveň však zůstává tato problematika stále nedostatečně prozkoumána. Jak bylo nastíněno v teoretické části práce, na uznání sociální ekonomiky v jednotlivých národních státech mají nesporně vliv různé tradice a rovněž aktuální podoba prostředí, ve kterém její subjekty vznikají a následně se také rozvíjejí. Různé tradice formují rozdílné přístupy a názory na to, co znamená sociální podnikání, jaké aktivity pod tento pojem přiřadit a nakonec, jak by měl sociální podnik jako subjekt vůbec vypadat.

Výzkumníci sítě vědeckých institucí pro studium vývoje sociální ekonomiky v Evropě EMES vyvinuli teoretický rámec pro zkoumání sociálních podniků tvořený kritérii, která je možné aplikovat na podobu sociálních podniků v jednotlivých státech a zjišťovat, na jakých principech fungují a jaké činnosti vykonávají. Tuto metodiku jsem využila jako vodítko, pomocí kterého jsem se pokoušela odhalit, jakým způsobem jsou tyto iniciativy nastaveny v České republice.

Analytická část práce ukázala, že na základě vymezení zjednodušené teoretické definice ideálního typu sociálního podniku a konceptu integračního sociálního podniku dle EMES se v definicích ustanovených v českých podmínkách využívá převážná část kritérií teoretického rámce EMES. Došlo k potvrzení skutečnosti, že definice sociálního podniku a integračního sociálního podniku vzniklé v České republice nenaplňují všechny charakteristiky EMES najednou a zároveň jsou přizpůsobeny české realitě, a to prostřednictvím specifických principů, indikátorů a jejich vah, o které jsou obohaceny.

Osobně za jistý nedostatek obou českých definic považuji skutečnost, že nepracují s původním a pravým smyslem kritéria rozhodování nevázaného na vlastnictví kapitálu a principem „jeden člen, jeden hlas“ v rozhodovacím procesu. Vytrácí se tak podstatná charakteristika sociálních podniků, kdy důraz na demokratické fungování organizace a rovnost hlasů těch, kteří se na jejím chodu podílejí, podporuje prosazování demokratických hodnot ve společnosti a iniciativu občanů. Naproti tomu podtržení environmentálního a místního prospěchu představuje v mých očích přidanou hodnotu českých sociálních

podniků, neboť zohledňováním environmentálních aspektů výroby i spotřeby přispívají u občanů k budování smyslu pro zodpovědnost.

V místních podmínkách je na poli podpory a prosazování sociálního podnikání hlavním hráčem společnost P3 – People, Planet, Profit, o.p.s. Administruje webové stránky ceske-socialni-podnikani.cz, kde jsou k nalezení informace a aktuality z oblasti sociální ekonomiky. P3 koordinuje Tematickou síť pro sociální ekonomiku TESSEA, jejíž členové systematickou prací na tvorbě a revidování definic směřují k hlavnímu cíli, který tkví v zavedení a využívání konceptu sociálního podnikání v českém prostředí. Věřím, že výsledky této diplomové práce posunou rozvoj sociálního podnikání v České republice zase o krok dál.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

Literatura

Anheier, Helmut K. 2002. „The third sector in Europe: Five thesis“ [online]. *Civil Society working Paper 12*. London: London School of Economics [cit. 2014-12-22]. Dostupné z: <http://eprints.lse.ac.uk/29051/1/CSWP12.pdf>

Bednářiková, Daniela, Petra Francová. 2011. *Studie infrastruktury sociální ekonomiky v ČR*. Praha: Nová ekonomika, o.p.s.

Borzaga, Carlo, Rocío Nogales, Giulia Galera (eds.). 2008. *Social enterprise: A New Model for Poverty Reduction and Employment Generation*. Bratislava: UNDP Bratislava Regional Center.

Davister, Catherine, Jacques Defourny, Olivier Gregoire. 2004. „Work Integration Social Enterprises in the European Union: an Overview of Existing Models“ [online]. *Working Paper no. 04/04*. EMES European Research Network [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: http://www.joseacontreras.net/econom/Economia/Economia_Social_CIES/pdf/economiasocial/investigacion/PERSE%20Work%20Integration.pdf

Dees, Gregory J. 1998. *The Meaning of Social Entrepreneurship*. Stanford University: Miméo.

Defourney, Jacques. 2001. *Introduction: from third sector to social economy*. In Borzaga, Carlo, Jacques Defourney et al. 2004. *The Emergence of Social Enterprise*. London: Routledge.

Defourny, Jacques. 2004. *Social Enterprise in an Enlarged Europe: Concept and Realities* [online]. EMES European Research Network [cit. 2015-04-27]. Dostupné z: http://www.ces.ulg.ac.be/uploads/Defourny_J__2004__Social_enterprise_in_a_enlarged_Europe__concepts_and_realities.pdf

Defourney, Jacques, Victor Pestoff (eds.). 2008. „Images and Concepts of the Third Sector in Europe“ [online]. *Working Paper no. 08/02*. EMES European Research Network [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: http://www.emes.net/site/wp-content/uploads/WP_08_02_TS_FINAL_WEB.pdf

Defourny, Jacques, Marthe Nyssens. 2010. *Social enterprise in Europe: At the crossroads of market, public policies and third sector* [online]. Liege: Policy and Society [cit. 2014-12-11]. Dostupné z:

<http://orbi.ulg.ac.be/bitstream/2268/87354/1/JD%20MN%20Policy%20and%20Society%202010.pdf>

Defourny, Jacques, Marthe Nyssens. 2012. *Conceptions of Social Enterprise in Europe: A Comparative Perspective with United States*. In: Gidron, B., Y. Hasenfeld. 2012. *Social Enterprises. An Organizational Perspective* [online]. Palgrave Macmillan [cit. 2015-03-20]. Dostupné z:

<http://orbi.ulg.ac.be/bitstream/2268/147266/1/Defourny%20Nyssens%202012%20in%20Gidron%20%26%20Hasenfeld.pdf>

Disman, Miroslav. 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum.

Dohnalová, Marie. 2006. *Sociální ekonomika v evropeizaci českého hospodářství*. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky 9/2006. Praha: Nakladatelství ČVUT.

Dohnalová, Marie et al. 2009. *Sociální ekonomika – vybrané otázky* [online]. Praha: VÚPSV [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_305.pdf

Dohnalová, Marie. 2010. *Sociální ekonomika*. In: Skovajsa, Marek et al. 2010. *Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice*. Praha: Portál.

Dohnalová, Marie, Ladislav Průša et al. 2011. *Sociální ekonomika*. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Dohnalová, Marie, Lenka Deverová, Romana Šloufová. 2012. *Sociální ekonomika, sociální podnikání. Podnikání pro každého*. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Dohnalová, Marie, Kateřina Legnerová et al. 2014. *Výzkum sociálních podniků v ČR – 2014*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

EMES Facts Sheet. 2014. *Building international knowledge on the third sector and social enterprise* [online]. Emes European Research Network [cit. 2014-12-22]. Dostupné z: <http://www.emes.net/site/wp-content/uploads/facts-sheet-august-2014.pdf>

Evers, Adalbert, Jean-Luis Laville. 2004. *Introduction. PART I. Distinct Realities and Concepts: The Third Sector in Europe*. In Evers, Adalbert, Jean-Luis Laville et al. 2004. *The Third Sector in Europe*. Cheltenham: Edward Elgar.

Evropská komise. 2010. *Sdělení komise – Evropa 2020: Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění* [online]. Brusel: Evropská komise [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:CS:PDF>

Francová, Petra, Pavel Dudek, Lenka Laubová. 2013. *Social entrepreneurship and other models to secure employment for those in need (Croatia, 29-30 October 2013), Peer review - Czech Republic*. Záhřeb, Chorvatsko.

GLE-REDECo. 2008. *Srovnávací analýza modelů sociální ekonomiky v EU a možnost jejich aplikace v ČR v rámci programového období Evropského sociálního fondu 2007-2013* [online]. Praha: GLE-REDECo [cit. 2015-04-8]. Dostupné z: http://www.equalcr.cz/files/clanky/1368/Zaverecna_zprava_230508.pdf

Hendl, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

Hunčová, Magdalena. 2007. *Sociální ekonomika a sociální podnik*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E.Purkyně.

Chaves, Rafael, José Luise Monzón. 2006. *The Social Economy in the European Union* [online]. Brussels: European Economic and Social Committee, CIRIEC [cit. 2015-06-9]. Dostupné z: <http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/qe-30-12-790-en-c.pdf>

Chaves, Rafael, José Luise Monzón. 2012. *Sociální ekonomika v Evropské unii. Shrnutí zprávy* [online]. CIRIEC [cit. 2015-04-4]. Dostupné z: http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/a_ces11042-2012_00_00_tra_etu_cs.pdf

Laville, Jean-Luis. 2010. *Solidarity Economy (Économie solidaire)*. In Hart, Keith, Jean-Luis Laville, Antonio D. Cattani et al. 2010. *The Human Economy*. Cambridge: Polity Press.

Laville, Jean-Luis. 2011. „What is the third sector? From the non-profit sector to the social and solidarity economy. Theoretical debate and european reality“ [online]. *Working Paper*

no. 11/01. Emes European Research Network [cit. 2014-12-12]. Dostupné z: http://www.emes.net/site/wp-content/uploads/EMES-WP-11-01_Jean-Louis-Laville.pdf

Miovský, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing.

Rosenmayer, Tomáš. Sine dato. *Soukromý neziskový sektor* [online]. Brno: Centrum pro výzkum neziskového sektoru [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: file:///C:/Users/Krist%C3%BDna/Downloads/clanek_soukromyneziskovysektor.pdf

Skovajsa, Marek et al. 2010. *Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice*. Praha: Portál.

Švaříček, Roman, Klára Šedřová et al. 2010. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.

Vyskočil, Marek. 2014. *Podklad pro koncepci politiky vlády vůči NNO do roku 2020. Sociální podnikání* [online]. Brno: Centrum pro výzkum neziskového sektoru [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/studie_vyskocil_pro_web.pdf

Výroční zpráva. 2011. *Výroční zpráva P3* [online]. Praha: P3 – People, Planet, Profit, o.p.s. [cit. 2015-05-1]. Dostupné z: <http://www.p-p-p.cz/images/pdf/VZ2011.pdf>

Internetové zdroje

Adresář. Sine dato. *Adresář sociálních podniků* [online]. Praha: P3 – People, Planet, Profit, o.p.s. [cit. 2015-05-10]. Dostupné z: <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/cz/adresar-socialnich-podniku>

Bednářiková, Daniela. Sine dato. *Jak se vede českému sociálnímu podnikání?* [online]. Praha: P3 – People, Planet, Profit, o.p.s. [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/cz/clanky/1029-jak-se-vede-ceskemu-socialnimu-podnikani>

ČNB. Sine dato. *Strategie Evropa 2020* [online]. Praha: Česká národní banka [cit. 2015-04-22]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni_vztahy/cr_eu_integrace/eu_integrace_10.html

Definice NESEA. 2014. *Definice sociální ekonomiky a sociálního podniku podle expertní skupiny NESEA* [online]. [cit. 2015-04-23]. Dostupné z: <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/en/kdo-poradi/9-uncategorised/554-definice-socialni-ekonomiky-a-socialniho-podniku-podle-expertni-skupiny-nesea>

Dohnalová et al. 2010. *Přihlášení se k Chartě sociální ekonomiky* [online]. Praha: TESSEA [cit. 2015-04-25]. Dostupné z: <http://archive-cz.com/page/205362/2012-08-24/http://www.socialni-ekonomika.cz/cs/aktualni-dokumenty/160-pihlaeni-se-k-chart-socialni-ekonomiky.html>

EMES Board of Directors. Sine dato. *Board of Directors* [online]. Emes European Research Network [cit. 2015-03-29]. Dostupné z: <http://www.emes.net/about-us/who-we-are/board-of-directors/>

EMES Coordination Unit. Sine dato. *Coordination Unit* [online]. Emes European Research Network [cit. 2015-03-29]. Dostupné z: <http://www.emes.net/about-us/who-we-are/coordination-unit/>

EMES Events. Sine dato. *Events* [online]. Emes European Research Network [cit. 2015-03-29]. Dostupné z: <http://www.emes.net/what-we-do/events/>

EMES FETSE. Sine dato. *FETSE* [online]. Emes European Research Network [cit. 2015-04-11]. Dostupné z: <http://www.emes.net/what-we-do/training-education/fetse/>

EMES Focus Areas. Sine dato. *Focus Areas* [online]. Emes European Research Network [cit. 2015-03-28]. Dostupné z: <http://www.emes.net/about-us/focus-areas/>

EMES Individual Members. Sine dato. *Individual members* [online]. Emes European Research Network [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://www.emes.net/about-us/who-we-are/individual-members/>

EMES Institutional Members. Sine dato. *Institutional members* [online]. Emes European Research Network [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://www.emes.net/about-us/who-we-are/research-centres/>

EMES Members' Degrees. Sine dato. *Members' Degrees* [online]. Emes European Research Network [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://www.emes.net/what-we-do/training-education/members-degrees/>

EMES PERSE. Sine dato. *PERSE Project* [online]. Emes European Research Network [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://www.emes.net/what-we-do/research-projects/work-integration/perse/>

EMES Research Projects. Sine dato. *Research Projects* [online]. Emes European Research Network [cit. 2015-03-28]. Dostupné z: <http://www.emes.net/what-we-do/research-projects/>

EMES Social Enterprise. Sine dato. *Social Enterprise* [online]. Emes European Research Network [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://www.emes.net/about-us/focus-areas/social-enterprise/>

EMES Training and Education. Sine dato. *Training and Education* [online]. Emes European Research Network [cit. 2015-03-29]. Dostupné z: <http://www.emes.net/what-we-do/training-education/>

EMES Who We Are. Sine dato. *Who We Are* [online]. Emes European Research Network [cit. 2015-03-28]. Dostupné z: <http://www.emes.net/about-us/who-we-are/>

ESFCR. 2009. *Tematická síť pro rozvoj sociální ekonomiky* [online]. Praha: Evropský sociální fond v ČR [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/projekty/tematicka-sit-pro-rozvoj-socialni-ekonomiky>

ESFDB. Sine dato. *TESSEA získává mezinárodní zkušenosti* [online]. Praha: Evropský sociální fond v ČR [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: http://esfdb.esfcr.cz/modules/projects/detail.php?id_project_detail=3349

Europarl. 2004. *Lisabonská strategie: konkurenceschopnější Evropa s více kvalitními pracovními příležitostmi* [online]. Evropský parlament [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/highlights/cs/1001.html>

Habáň, Petr. Sine dato. *Indikátory pro sociální podniky: MPSV definovalo indikátory pro sociální podniky* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2015-04-29]. Dostupné z: <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/cz/socialni-podnikani/indikatory>

Indikátory. Sine dato. *Přehled rozpoznávacích indikátorů pro sociální podniky a integrační sociální podniky* [online]. Praha: TESSEA [cit. 2015-05-1]. Dostupné z: <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/cz/socialni-podnikani/1078-indikatory>

Klub sociálních podnikatelů. Sine dato. *Co je Klub sociálních podnikatelů* [online]. Praha: P3 – People, Planet, Profit, o.p.s. [cit. 2015-04-28]. Dostupné z: <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/cz/klub-socialnich-podnikatelu/92-klub-socialnich-podnikatelu>

Laville, Jean-Luis. Sine dato. *EMES Solidarity economy* [online]. Emes European Research Network [cit. 2015-03-1]. Dostupné z: <http://www.emes.net/about-us/focus-areas/solidarity-economy/>

Managementmania. 2013. *Veřejný sektor* [online]. [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/verejny-sektor>

MFCR. 2007. *Program Phare v ČR úspěšně ukončen* [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2007/2007-01-15-tiskova-zprava-5755-5755>

P3. Sine dato. *O webu* [online]. Praha: P3 – People, Planet, Profit, o.p.s. [cit. 2015-04-28]. Dostupné z: <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/cz/kdo-jsme>

Principy a definice. Sine dato. *Principy sociálního podniku, principy integračního sociálního podniku* [online]. Praha: TESSEA [cit. 2015-05-1]. Dostupné z: <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/cz/socialni-podnikani/principy-a-definice>

Projekty. Sine dato. *Projekt MPSV* [online]. Praha: P3 – People, Planet, Profit, o.p.s. [cit. 2015-04-28]. Dostupné z: <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/cz/com-komento-menu-comments/projekty/aktualni/1220-podpora-mpsv-2>

Projekty P3. Sine dato. *TESSEA získává mezinárodní zkušenosti* [online]. Praha: P3 – People, Planet, Profit, o.p.s. [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: <http://www.p-p-p.cz/cz/projekty/projekty/167-tessea-ziskava-mezinarodni-zkusenosti>

RAVL. 2013. *Analýza a návrh na zpracování integračních sociálních podniků do zákona o zaměstnanosti a do jiných právních předpisů* [online]. Praha: RAVL, s.r.o. [cit. 2015-04-23]. Dostupné z: <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/cz/ke-stazeni/vystupy-z-projektu/konference-tessea/1087-analyza-a-navrh-na-zpracovani-integracnich-socialnich-podniku-do-zakona-o-zamestnanosti-a-do-jinych-pravnich-predpisu>

Research Projects on Social Enterprise. Sine dato. *UNDP-EMES project* [online]. EMES European Research Network [cit. 2015-04-27]. Dostupné z: <http://www.emes.net/what-we-do/research-projects/social-enterprise/undp-emes-project/>

Strukturalni-fondy. Sine dato. *EQUAL* [online]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Programy-2004-2006/Iniciativy-Spolecenstvi/EQUAL>

Tematické sítě. Sine dato. *Tematické sítě-doporučení* [online]. [cit. 2014-12-20]. Dostupné z: file:///C:/Users/Krist%C3%BDna/Downloads/Priloha_2-Tematicke_site_doporuceni.pdf

TESSEA. Sine dato. *Co je TESSEA?* [online]. Praha: P3 – People, Planet, Profit, o.p.s. [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/cz/tessea/tessea-2>

Urban, Luděk. Sine dato. *Lisabonská strategie* [online]. [cit. 2015-04-3]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8742/sekce/lisabonska-strategie/>

Zápis NTS C. 2006. *Zápis z pracovního jednání NTS C dne 11. 4. 2006* [online]. [cit. 2014-12-20]. Dostupné z: http://www.equalcr.cz/files/clanky/468/Zapis_NTS-C.pdf

ZPRÁVA. 2009. *Zpráva o sociální ekonomice* [online]. Evropský parlament: Výbor pro zaměstnanost a sociální věci [cit. 2015-04-3]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2009-0015+0+DOC+XML+V0//CS#title3>

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Obrázky:

Obrázek 1: Národní hospodářství na základě sektorového rozdělení.....	16
Obrázek 2: Vznik občanské a solidární ekonomiky	18

Tabulky:

Tabulka 1: Definice sociálního podniku – Česká republika	56
Tabulka 2: Dělení a váha principů a indikátorů v definici sociálního podniku – Česká republika	57
Tabulka 3: Definice integračního sociálního podniku – Česká republika	64
Tabulka 4: Dělení a váha principů a indikátorů v definici integračního sociálního podniku – Česká republika.....	65
Tabulka 5: Využití kritérií zjednodušené teoretické definice ideálního typu sociálního podniku EMES v české definici sociálního podniku	76
Tabulka 6: Využití konceptu integračního sociálního podniku EMES v české definici integračního sociálního podniku	77

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Principy a indikátory české definice sociálního podniku.....	91
Příloha 2: Principy a indikátory české definice integračního sociálního podniku.....	94

Příloha 1

Principy a indikátory české definice sociálního podniku

Princip	Indikátor
0. obecná definice	
a) Veřejně prospěšný cíl formulován v zakládacích dokumentech	0a1. existence veřejně prospěšného cíle formulovaného v zakládacích dokumentech 0a2. veřejná deklarace obecně prospěšného cíle, zejména zveřejnění na webu SP 0a3. zapojení stakeholderů do procesu formulace veřejně prospěšného cíle
b) Veřejně prospěšný cíl naplňován prostřednictvím konkrétních aktivit	0b1. existence veřejně prospěšných aktivit 0b2. provedené hodnocení dopadů činnosti SP dokládající pozitivní dopady na cílové skupiny v sociální či environmentální oblasti, přičemž výsledky hodnocení musí být zveřejněné 0b3. vyjádření/doklad o veřejné/obecné prospěšnosti od některé z dotčených skupin
principy sociálního podniku	
1. sociální prospěch	
a) Provozování aktivity prospívající společnosti či specifické skupině lidí	1a1. specifikace cílových skupin, na které jsou aktivity zaměřeny 1a2. provedení průzkumu potřeb cílových skupin 1a3. diversity management (explicitně stanovené managementové postupy zohledňující specifické potřeby cílových skupin)
b) Demokratické rozhodování	1b1. pravidelné a systematické informování zaměstnanců a členů o chodu SP, výsledcích hospodaření a naplňování veřejně prospěšných cílů nad rámec závěrečné zprávy 1b2. systematické získávání zpětné vazby ohledně fungování SP od zaměstnanců a/nebo členů 1b3. míra participace zaměstnanců/členů na rozhodování (dle subjektivních výpovědí)
c) Založení z iniciativy občanů	1c1. právní forma 1c2. zveřejněný popis vzniku SP, který dokládá iniciativu/participaci více občanů při zakládání SP (zveřejnění v některé výroční zprávě, na webu apod.)
d) Inovativní přístupy a řešení	1d1. zavedení alespoň 1 inovativního postupu během zkoumaného období, které vede ke zvýšení pozitivního sociálního a/nebo environmentálního dopadu SP

- 1d2. existence dlouhodobého plánu interního vzdělávání zaměstnanců a/nebo dalších stakeholderů
- 1d3. konkrétní doklady o tom, že alespoň 1/5 zaměstnanců a/nebo členů absolvovala vzdělávací kurzy, školení apod., které přispívají k inovacím
2. ekonomický prospěch
- a) Případný zisk používán přednostně pro rozvoj sociálního podniku a/nebo pro naplnění veřejně prospěšných cílů
- 2a1. alespoň 51% případného zisku reinvestováno do rozvoje sociálního podniku a/nebo naplňování deklarovaných veřejně prospěšných cílů
- 2a2. zveřejnění informací o distribuci a využití případného zisku
- b) Vykonávání soustavné ekonomické aktivity
- 2b1. stabilní (tj. min. 1 rok) nabídka zboží a/nebo služeb
- 2b2. provedení průzkumu spokojenosti spotřebitelů/zákazníků/klientů s nabízenými zbožím a/nebo službami
- 2c1. nezávislost operativy (vedení SP) v rozhodování a řízení o chodu SP na externím zřizovateli či vlastníkovi
- c) Nezávislost v rozhodování a řízení na externích zakladatelích nebo zřizovateli
- 2c2. existence průhledné organizační struktury, náplní práce, pravomocí a zodpovědností v rámci SP
- 2d1. příjmy z vlastní ekonomické činnosti tvoří alespoň 30% celkových příjmů SP
- d) Alespoň minimální podíl vlastní ekonomické činnosti na celkových příjmech
- 2d2. existence etického kodexu podnikatele, který explicitně zahrnuje zohlednění všech tří pilířů udržitelného rozvoje, a který je zveřejněn (typicky na webu SP)
- e) Snižování ekonomických rizik
- 2e1. existence podnikatelského plánu, který obsahuje strategii řízení ekonomických rizik firmy, krizový plán pro případy platební neschopnosti, a postup, jakým budou zaměstnanci i další stakeholdeři o případné krizové situaci a jejím řešení informováni
- 2e2. externí audit účetnictví SP
- f) Alespoň minimální podíl placené práce
- 2f1. podíl - počet placených zaměstnanců/celkový počet lidí zajišťujících chod a aktivity SP - je větší než 0,1
3. environmentální a místní prospěch
- a) Uspokojování přednostně
- 3a1. lokální multiplikátor (LM2 = (celkové výdaje v daném

místních potřeb a využívání přednostně místních zdrojů	období + výdaje utracené v rámci definované lokality) / celkové výdaje v daném období) větší než 1,25 (tj. min. 25% výdajů lokálních)
b) Zohledňování environmentálních aspektů výroby i spotřeby	<p>3a2. zohlednění lokálních potřeb a orientace na lokální výrobu a spotřebu ve strategických dokumentech a cílech SP</p> <p>3a3. certifikace zaručující původ zboží a/nebo služeb (Regionální produkt, Český výrobek apod.)</p> <p>3b1. existence závazného vnitřního předpisu, který implementuje zásady environmentálně šetrného úřadování a provozu</p> <p>3b2. environmentální certifikace SP (ISO 14001 a související, EMAS), výrobků (BIO, Ekologicky šetrný výrobek), či služeb (Ekologicky šetrný výrobek/služba). Možno uznat i další certifikace podložené jasnými pravidly</p> <p>3b3. kopie pořizovacích účetních dokladů (faktury, účtenky apod.) dokládajících nákup alespoň 20 druhů environmentálně šetrných výrobků či služeb (certifikovaný Ekologicky šetrný výrobek, ekologicky šetrné čisticí prostředky, recyklované tonery, úsporné žárovky apod.) za dané období</p>
c) Zapojení důležitých aktérů do činnosti sociálního podniku	<p>3c1. existující mapa stakeholderů a mechanismy jejich zapojení do činností SP, zakotvené v zakládacích dokumentech a/nebo závazných vnitřních předpisech (např. jejich účast ve správní radě, poradních orgánech, pracovních skupinách apod.)</p> <p>3c2. 3 konkrétní příklady zapojení stakeholderů do relevantních aktivit SP a/nebo strategických procesů za zkoumané období</p> <p>3d1. orientace na místní cílové skupiny a problémy</p>
d) Podporování smyslu pro sociální a environmentální zodpovědnost na místní úrovni	<p>3d2. 3 konkrétní příklady zapojení místních dobrovolníků do činnosti SP (nepočítají se zaměstnanci a členové zastávající funkce ve statutárních orgánech, řadoví členové se počítají)</p> <p>3d3. spolupráce s místními zájmovými skupinami a/nebo veřejnou správou (např. zapojení zaměstnanců/členů SP v komisích, pracovních skupinách, komunitním plánování apod.)</p>

Příloha 2

Principy a indikátory české definice integračního sociálního podniku

Princip	Indikátor
0. obecná definice	
a) Veřejně prospěšný cíl zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce formulován v základacích dokumentech	0a1. existence veřejně prospěšného cíle zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce formulovaného v základacích dokumentech 0a2. veřejná deklarace obecně prospěšného cíle zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce, zejména zveřejnění na webu SP 0a3. zapojení stakeholderů do procesu formulace veřejně prospěšného cíle týkajícího se zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce
b) Veřejně prospěšný cíl zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce naplňován prostřednictvím konkrétních aktivit	0b1. existence aktivit týkajících se zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce 0b2. provedené hodnocení dopadů činnosti SP dokládající pozitivní dopady na cílové skupiny, přičemž výsledky hodnocení musí být zveřejněné 0b3. vyjádření/doklad o pozitivním dopadu aktivit v oblasti zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce od některé z dotčených skupin
principy sociálního podniku	
1. sociální prospěch	
a) Zaměstnávání a sociální začleňování osob znevýhodněných na trhu práce	1a1. podíl osob ze znevýhodněných skupin (OZS) tvoří více než 30% zaměstnanců 1a2. specifikace cílových skupin, na které jsou aktivity zaměřeny 1a3. diversity management (explicitně stanovené managementové postupy zohledňující specifické potřeby cílových skupin)
b) Demokratické rozhodování	1b1. pravidelné a systematické informování zaměstnanců a členů o chodu SP, výsledcích hospodaření a naplňování veřejně prospěšných cílů nad rámec závěrečné zprávy 1b2. systematické získávání zpětné vazby ohledně fungování SP od zaměstnanců a/nebo členů

	1b3. míra participace zaměstnanců/členů na rozhodování (dle subjektivních výpovědí)
c) Důraz na rozvoj pracovních kompetencí znevýhodněných zaměstnanců	1c1. existence dlouhodobého plánu interního vzdělávání zaměstnanců 1c2. konkrétní doklady o tom, že alespoň 1/2 znevýhodněných zaměstnanců absolvovala vzdělávací kurzy, školení apod., které přispívají k rozvoji jejich pracovních kompetencí
d) Založení z iniciativy občanů	1d1. právní forma 1d2. zveřejněný popis vzniku SP, který dokládá iniciativu/participaci více občanů při zakládání SP (zveřejnění v některé výroční zprávě, na webu apod.)
e) Inovativní přístupy a řešení	1e1. zavedení alespoň 1 inovativního postupu během zkoumaného období, které vede ke zvýšení pozitivního sociálního a/nebo environmentálního dopadu SP
2. ekonomický prospěch	
a) Případný zisk používán přednostně pro rozvoj sociálního podniku a/nebo pro naplnění veřejně prospěšných cílů	2a1. alespoň 51% případného zisku reinvestováno do rozvoje sociálního podniku a/nebo naplňování deklarovaných veřejně prospěšných cílů 2a2. zveřejnění informací o distribuci a využití případného zisku
b) Zaměstnanci dosahují určité produktivity práce	2b1. podnik systematicky sleduje produktivitu práce svých zaměstnanců 2b2. v meziročním srovnání se produktivita alespoň některých zaměstnanců zvyšuje 2b3. management se systematicky zabývá příčinami a řešením výkyvů produktivity práce
c) Nezávislost v rozhodování a řízení na externích zakladatelích nebo zřizovateli	2c1. nezávislost operativy (vedení SP) v rozhodování a řízení o chodu SP na externím zřizovateli či vlastníkovi 2c2. existence průhledné organizační struktury, náplní práce, pravomocí a zodpovědností v rámci SP
d) Alespoň minimální podíl vlastní ekonomické činnosti na celkových příjmech	2d1. příjmy z vlastní ekonomické činnosti tvoří alespoň 30% celkových příjmů SP 2d2. existence etického kodexu podnikatele, který explicitně zahrnuje zohlednění všechtří pilířů udržitelného rozvoje, a který je zveřejněn (typicky na webu SP)
e) Snižování ekonomických rizik a závislosti na vnějších zdrojích financování	2e1. existence podnikatelského plánu, který obsahuje strategii řízení ekonomických rizik firmy, krizový plán pro případy platební neschopnosti, a postup, jakým budou zaměstnanci i další stakeholderi o případné krizové situaci a jejím řešení informováni

2e2. existence podnikatelského plánu, který dlouhodobě systematicky snižuje závislost na vnějších zdrojích financování

2e3. podíl vnějších zdrojů financí (granty, dotace, příspěvky) na celkových příjmech SP se dlouhodobě snižuje

3. environmentální a místní prospěch

a) Uspokojování přednostně místních potřeb a využívání přednostně místních zdrojů

3a1. zohlednění lokálních potřeb a orientace na lokální výrobu a spotřebu ve strategických dokumentech a cílech SP

3a2. lokální multiplikátor ($LM2 = (\text{celkové výdaje v daném období} + \text{výdaje utracené v rámci definované lokality}) / \text{celkové výdaje v daném období}$) větší než 1,25 (tj. min. 25% výdajů lokálních)

3a3. certifikace zaručující původ zboží a/nebo služeb (Regionální produkt, Český výrobek apod.)

b) Zohledňování environmentálních aspektů výroby i spotřeby

3b1. existence závazného vnitřního předpisu, který implementuje zásady environmentálně šetrného úřadování a provozu

3b2. environmentální certifikace SP (ISO 14001 a související, EMAS), výrobků (BIO, Ekologicky šetrný výrobek), či služeb (Ekologicky šetrný výrobek/služba). Možno uznat i další certifikace podložené jasnými pravidly

3b3. kopie pořizovacích účetních dokladů (faktury, účtenky apod.) dokládajících nákup alespoň 20 druhů environmentálně šetrných výrobků či služeb (certifikovaný Ekologicky šetrný výrobek, ekologicky šetrné čisticí prostředky, recyklované tonery, úsporné žárovky apod.) za dané období

c) Zapojení důležitých aktérů do činnosti sociálního podniku

3c1. existující mapa stakeholderů a mechanismy jejich zapojení do činností SP, zakotvené v zakládacích dokumentech a/nebo závazných vnitřních předpisech (např. jejich účast ve správní radě, poradních orgánech, pracovních skupinách apod.)

3c2. 3 konkrétní příklady zapojení stakeholderů do relevantních aktivit SP a/nebo strategických procesů za zkoumané období

d) Podporování smyslu pro sociální a environmentální zodpovědnost na místní úrovni

3d1. orientace na místní cílové skupiny a problémy

3d2. 3 konkrétní příklady zapojení místních dobrovolníků do činnosti SP (nepočítají se zaměstnanci a členové zastávající funkce ve statutárních orgánech, řadoví členové se počítají)

3d3. spolupráce s místními zájmovými skupinami a/nebo veřejnou správou (např. zapojení

zaměstnanců/členů SP v komisích, pracovních skupinách, komunitním plánování apod.)